1912
ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 2 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ № 217

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“
Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak“

Խմբագրատան տելէֆօն № 2—53.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.

Տպարանի տելէֆօն № 67.

ՄՇԱԿ
ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ
Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ“.
TIFLIS, Rédaktion du journal „MSHAK“.

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1 ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 3 ՌՈՒԲԼԻ.
Հոկտեմբ. 1-ից մինչև նոյեմբ. 1-ը 85 կ.: Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ. ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ եւ 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ.

Յայտարարութիւնների համար պէտք վճարել I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.:

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К°, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնոյում՝ Большая, 38, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՏՕՆԸ

1500-ԱՄԵԱԿ ՀԱՅ ՏԱՌԻ ԵՒ 400-ԱՄԵԱԿ ՀԱՅ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Այսօրվանից վաճառվում են արտասահմանում պատրաստված Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ, Ս. ՍԱՀԱԿ, Ս. ՄԵՍՐՈՊ, ՀԱՅՈՑ ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԸ ՕՇԱԿԱՆՈՒՄ ընտիր պատկերները 1000 հատը (իւրաքանչիւր արկղում ամեն մի պատկերից 250-ական տեսակ) 1000 րուբլի, փոխանակ 1500 ր.: Հրաւիրվում են ձեռնհաս հաստատութիւններ ձեռք բերել այդ պատկերները եւ տարածել հայ ընտանիքներում:

Առանձին-առանձին իւրաքանչիւրը 1 րուբլի 50 կոպ.:

Ամենապատեհ նուէր, որ հայութիւնը կարող է ինքն իրան անել՝ այդ նուիրական ՑՕՒԵԼԵՆԱԿԱՆ չորս պատկերները եւ պճնազարդել դահլիճը:

Դիմել՝ БЮРО ПЕЧАТИ. ТИФЛИСЪ, Голов. пр. 41.
(կ.ե.ու.) առ. 26. 5—2

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Հ. ՕՐԲԷԼԻ
Ընդունում է հիւանդներին առաւօտ. ժ. 10—2-ը, իսկ երեկ. ժ. 4—5-ը ըստ պայմանաւորման:
Сололакская, № 14, с. д.
(կ. ե.) առ. 726. 3—3

Բեռլինի համալսարանի
ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ
Ներքին հիւանդութիւններ՝ առանձնապէս կրծքի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի: Բժշկութիւն նաև տուբերկուլինով, ՌԱԴԻՒ պրեպարատներով և էլեքտրականութեամբ:
Ընդունելութիւնը ամէն օր, ՆՈՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՈՒՄ, առաւօտեան ժամը 9—12-ը և երեկոյեան ժամը 5—7-ը:
Սօլօլակ, Բէհբութեան փող. № 23 (անկիւն Դաւոլևսկայա): Հեռախօս 7—92.
(ա.օ.) առ. 699. 100—11

ԲԺԻՇԿ
Ե. Ի. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ
Ներքին, երեխայոց և ստամոքսա-աղիքային հիւանդութիւններ:
Պրօֆ. Mathien-ի մասնագիտական կլինիկայից—Պարիզում:
Ընդունելութիւնը (առաւ. ժ. 9—11-ը: (երեկ. ժ. 5—7-ը:
Միխայլովսկի պր. 86, տէլէֆ. № 576.
(ե.հ.կ.) առ. 179. 100—38

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Թիւրքահայաստանում տեղի ունեցող աղէտալի դէպքերը, երբ հայ ժողովրդի կեանքի, գոյքի, պատւի և խղճի դէմ նորանոր բռնութիւններ են կատարվում, նորից հրապարակ է հանել Բեռլինի դաշնագրի 61-րդ յօդուածի հարցը:

Ի՞նչ է Բեռլինի դաշնագրի 61-րդ յօդուածը և ինչ նշանակութիւն ունի նա թիւրքահայ ժողովրդի համար:

Բեռլինի դաշնագիրը կնքված է եւրոպական մեծ պետութիւնների և Թիւրքիայի միջև: Նա ուրեմն միջազգային մի մեծ ակտ է, միջազգային մի օրէնսդրութիւն է.

Այդ դաշնագրի 23-դ յօդուածը վերաբերում է Մակեդոնիային, իսկ 61-րդ յօդուածը՝ Հայաստանին:

Երկու յօդուածները պարտք են դնում Բ. Դռան վրա մտցնել անհրաժեշտ ռեֆորմներ Մակեդոնիայում և Հայաստանում, մեծ պետութիւնների հսկողութեան ներքոյ: Կը նշանակէ՝ այդ երկու յօդուածների զօրութեամբ մակեդոնական և հայկական հարցերը ստացել են միջազգային բնաւորութիւն, դարձել են միջազգային և ոչ ներքին-օսմանեան հարցեր: Կը նշանակէ՝ այդ երկու յօդուածների զօրութեամբ եւրոպական մեծ պետութիւնները իրաւունք ունեն հսկել մտցնվելիք ռեֆորմների վրա և պահանջել նրանց գործադրութիւնը:

Առարկողներ կան, որ Բեռլինի դաշնագրի 61-րդ յօդուածը պատճառ դարձաւ այն մեծ աղէտների, որոնց ենթարկվեցին հայերը Թիւրքիայում, և որ եթէ այդ յօդուածը գոյութիւն չունենար, գուցէ և հայկական մեծ կոտորածները տեղի չունենային: Որովհետև,—ասում են այդ առարկողները,—սուլթան Համիդը և Թիւրքաց կառավարութիւնը այդ յօդուածով ստեղծված հայկական հարցը կամենում էին ջնջել, խեղդել կոտորածներով, այն է՝ նուազեցնելով հայերի թիւը, որպէսզի այլ ևս չը լինեն այնպիսի նահանգներ, ուր հայերի թւական գերակշռութիւնը իրաւունք տար մեծ պետութիւններին պահանջել ռեֆօրմներ հայերի համար:

Ուրեմն, այդպիսի առարկողների կարծիքով, Ներսէս Վարժապետեան, Խրիմեան, Նար-Պէյ, Մինաս-Չերազ և բոլոր նրանք, որոնք նպաստեցին 61-րդ յօդուածի ստեղծման, ամենամեծ սխալը գործեցին, որովհետև դրանով մեծ աղէտների ենթարկեցին Հայաստանը՝ փոխանակ ազատելու նրան:

Դրանից պէտք էր ենթադրել, որ ճիշդ են մտածում, որոնք քարոզում են, թէ պէտք է հրաժարվել 61-րդ յօդուածից և նրա գործադրութիւնից, որ ճիշդ են վարվել նրանք, որոնք հրաժարվել են յանուն հայ ժողովրդի այդ յօդուածից: Մանաւանդ, պնդում են այդ կարծիքին կողմնակիցները, պէտք է հրաժարվել այդ յօդուածից, երբ Թիւրքիայում հրատարակվեց սահմանադրական ռէժիմ:

Մենք և, յոյս ունենք, մեզ հետ հայ ժողովրդի բանիմաց և առաջամիտ խաւերը՝ միաձայն անհիմն ենք գտնում այդօրինակ դատողութիւնները: Մենք գտնում ենք, որ հրաժարվել Բեռլինի դաշնագրի 61-րդ յօդուածից պատմական մի խոշոր սխալ կը լինէր, մի անդարմանելի սխալ, որ նրանք, որոնք ինքնակոչ կերպով յանուն հայ ժողովրդի հրաժարվեցին այդ մեծ իրաւունքից, որ միջազգային մի նշանաւոր ակտ շնորհել էր հայերին, գործեցին ամենամեծ սխալը, դաւաճանութեան հասնող սխալ:

Եւ այդ ապացուցանելը շատ հեշտ է:

Ի՞նչ է պահանջում 61-րդ յօդուածը: Ապահովել թիւրքահայերի կեանքը, գոյքը և պատիւը բռնութիւններից և հարստահարութիւններից:

Ենթադրենք մի րոպէ, որ այդ յօդուածը գոյութիւն չունենար: Սուլթանը կամ թիւրքաց կառավարութիւնը մտցնելու էին անհրաժեշտ ռեֆորմներ, ապահովելու էին հայերի կեանքը, գոյքը, պատիւը բռնութիւններից, որպէսզի հայերը տրտնջալու տեղիք չունենային. կամ հայերը լռելու էին, երբէք չէին բողոքելու իրանց դէմ գործված բռնութիւնների, կոտորածների համար: Ի հարկէ ոչ: Այդ բռնութիւնները շարունակ կատարվելու էին, հայերը շարունակ բողոքելու էին և այդ բողոքներով գրգռելու էին Համիդի և կառավարութեան զայրոյթը: Մի ուրիշ պերճախօս ապացոյց: Երիտասարդ-թիւրքերի հետ կայացրած համաձայնութեամբ, մեր խելօք դաշնակցականները հրաժարվել էին 61-րդ յօդուածից. սակայն այդ ամենևին՝ չազատեց հայերին Ադանայի սոսկալի ջարդից և ապագայի հարստահարութիւններից: Մի երրորդ փաստ ևս: Մակեդոնացիները գտնվում էին նոյն դրութեան մէջ, ինչպէս հայերը, նոյնպէս ենթարկվեցին կոտորածների, բռնութիւնների, բայց այնու ամենայնիւ մինչև այսօր ոչ ոք վեր չը կացաւ և չը քարոզեց, թէ պէտք է հրաժարվել 23-րդ յօդուածից:

Ոչ, անմտութիւն է հրաժարվել մի իրաւունքից, որ հայկական հարցը դարձրել է միջազգային հարց. անմտութիւն է այն պատճառով, որ եթէ երբևիցէ հայոց հարցը լուծվի ի նպաստ հայ ժողովրդի, այդ լինելու է շնորհիւ միայն այն հանգամանքի, որ եւրոպական մեծ պետութիւններն իրաւունք են ձեռք բերել՝ պահանջել Թիւրքիայից մտցնել ռեֆօրմներ և հսկել նրանց գործադրութեան վրա:

Թիւրքիան ինքը բնաւ այդ պարտականութիւնը չէ կատարելու:

Հրաժարվել 61-րդ յօդուածից՝ նշանակում է ազգային ինքնասպանութիւն գործել:

Հ. Առաքելեան

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԲԱԼԿԱՆՆԵՐՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

29 սեպտեմբերի

Պոդգորիցա. — Չեռնոգօրական զօրքերը գործեցին սեպտ. 28-ին Սանջակի և Բօյեանի միջև: Առ. ժամը 5-ին սկսվեց թնդանօթաձգութիւն Ռօհան և Բրանիա բերդերի ուղղութեամբ: Յետոյ բերդերի դէմ գործի կպաւ հետևակ զօրամասը: Ռօհանի զօրքի հրամանատարը սպանվեց: Պաշտպանվող զօրքը անձնատուր եղաւ: Բրանիան շարունակում է դիմադրութիւնը:

80 գերիների ուղարկեցին Նիկշիչ: Ուղարկվում են շատ վիրաւորներ: Թագաւորը երկու անգամ այցելեց վիրաւորներին հիւանդանոցում:

Արքայազն Միրկօն անձամբ օգնում էր վիրաւորներին տեղափոխելու:

Սկիւտարի մօտ գործող գեներալ Մարտինովիչից ստացվում են նպաստաւոր տեղեկութիւններ:

Սպասվում է կաթօլիկ-ալբանների ընդհանուր ապստամբութիւն.

Ապստամբվեցին 6000 մալիսօր:

Երեկոյեան այստեղ բերին 122 գերիների:

—

Կ. Պօլիս.—Քաղաքական շրջանների տրամադրութիւնը դարձաւ յուզեալ բնաւորութեան Բօլգարիայի պատասխանի պատճառով: Բօրսայում սարսափ է: Վաղը մեկնելու են բալկանեան պետութիւնների ներկայացուցիչները:

Զինւորական մինիստրութեան տեղեկութիւնների համաձայն՝ յոյները յարձակվեցին թիւրքաց զօրքերի վրա Բօնիցայի մօտերը: Մի ժամվայ կռւից յետոյ նրանք յետ են նահանջել կորուստներով:

Բօյնիի մօտերը բօլգար և թիւրք զինապահեստների զինւորների միջև սկսվել է հրացանաձգութիւն, որին վերջ են տուել եկած զօրքերը:

—

Բէլգրադ.—Տեղս է գալիս իշխան Արսէնիյ Կարագէօրգիէվիչը, որին, ըստ լուրերի, յանձնվելու է հեծելազօրի հրամանատարութիւնը:

Սերբիական և բօլգարական կառավարութիւնները համաձայնեցին, թէ երկու պետութիւնների դրամները հաւասարապէս կընդունվեն երկու պետութիւնների մէջ:

Ամբոխը խանդավառութեամբ ճանապարհ դրեց գնդերին: Պալատի առաջ կազմակերպվեց ցոյց:

Ազատվելով թիւրքերից, Նօվօ-Բազարի սանջակի մի քանի գիւղերի կանայք և երեխաներ անցան սերբիական սահմանը:

—

Աթէնք.—Գահաժառանգը ժողովրդի ողջագուրանքով գլխաւոր շտաբի ուղեկցութեամբ մեկնեց Թէսալիա:

—

Բեռլին.—«Ֆօսիշէ-Ցայտունգին» հեռագրում են Վիէննայի հեղինակաւոր մի աղբիւրից, որ նրա՞նից յետոյ, երբ Ռուսաստանը և Աւստրո-Ունգարիան համաձայնութեան եկան Բալկանեան թերակղզում status quo-ն պահելու վերաբերութեամբ, բոլոր յետագայ բանակցութիւնները այդ երկու մեծ պետութիւնների միջև բալկանեան ճգնաժամի մասին հանդիսանում են անօգուտ. Աւստրո-Ունգարիան բալկանեան պատերազմի դէպքում ամենայն հաւանականութեամբ չի յայտնի իր չէզոքութեան մասին, իրան իրաւունք վերապահելով գործելու բոլորովին ազատ իր շահերի պաշտպանութեան համար:

—

Պետերբուրգ.—Պաշտօնապէս «Н. Вр.» լրագիրը նախազգուշացնում է ռուս հասարակութեանը, որ Ռուսաստանը բնաւ չէ կամենում նետվել բալկանեան պատերազմի մէջ և հետևաբար միանգամայն անհիմն են այդ լուրերից առաջ եկած բօրսային սարսափները: Ցիշեալ ստոյգ տեղեկութիւնները բղխում են բօրսային գները արհեստականապէս իջեցնելու դրդապատճառներից:

—

Վիէննա.—Բերխտօլդի սեպտ. 27-ին արած յայտարարութիւնը և նրա երեկվայ ճառերը եռանդով քննադատվում են պատգամաւորութիւնների կուլուարներում: Սօց.-դեմ. Էլենբօգէնը, խստագոյնս յարձակվելով զինւորական գումարայատկացումների վրա, մատնանշում է հետևեալ հակասութիւնը. մի կողմից ժխտվում է, թէ այդ գումարները կապ ունեն Բալկանի դրութեան հետ, իսկ միւս կողմից յայտնում են, թէ անհրաժեշտ է հաշւի առնել իրերի դրութեան աննպաստ ընթացքը. կարելի է միայն հետևցնել, որ Աւստրիան պատրաստ է որոշ բօպէին Բալկանի հարցը լուծել զէնքով, որը համապատասխան չէր լինի պատգամաւորութեան ցանկութիւններին. բոլոր կուսակցութիւնները միացել են խաղաղութիւնը պահելու պահանջով.

Բօրսայում գները շարունակ ընկնում են:

Աւստրիական պատգամաւորութեան զինւորական մասնաժողովի մէջ զինւորական և ծովային մինիստրները եռանդով պաշտպանեցին այն գումարները, որոնք պահանջվում են զօրքի և նաւատորմի վերակազմութեան համար: Երկու մինիստրներն էլ հաւատիացրին, թէ երբէք նպատակ չը կայ զօրքը և նաւատորմը պատրաստել պատերազմի: Մասնաժողովը բոլոր գումարներն էլ ընդունեց.

«Կ. Բիւրօյին» հեռագրում են Կ. Պօլսից, որ սուլթանը իրադէ հրատարակեց նաւատորմը զէնքի կոչելու մասին:

—

Բուդապեշտ.— Բօրսայում գները սարսափելի կերպով ընկնում են, ունգարական մինիստր-նախագահը յայտարարեց, թէ խօսք չը կայ Աւստրո-Ունգարիայի՝ պատերազմին միջամտելու մասին:

—

Կերչ.—Յունական շոգենաւերի նաւապետները կարգադրութիւն ստացան արձակել նաւաստիներին և գնալ ձմեռը մնալու ռուսական ու Սև ծովի նաւահանգիստներում:

—

Մօսկվա.—Կարմիր Խաչի տեղական մարմինները պատրաստեցին հիւանդանոց 200 մահճակալով: Հիւանդանոցը մեկնելու է Սերբիա:

—

Նիկօլայեվ.—Մեկնեցին 100 բօլգար պահեստի զինւոր:

Հացի շուկան անգործ է:

30 սեպտեմբերի

Պոդգորիցա.—Երեք օր առաջ հարաւային զօրաբանակը ենթարկվեց թիւրքերի յարձակման. սակայն յարձակումը յետ մղվեց: Հիւսիսային զօրաբանակը գեներալ Վուկօտիչի հրամանատարութեամբ, վերցնելով Մօյկօվացը, մտնում է Բէրանին:

Պոդգորիցայի հիւանդանոցում պառկած են 310 վիրաւոր, որոնցից 18 թիւրքեր են: Բերեցին դարձեալ 80 պատերազմական գերիներ:

Վրանիի ռմբակոծութիւնը շարունակվում է:

Չեռնոգորցիներն առանց մեծ կորուստների գրաւեցին Բէլօպօլիէն Հին-Սերբիայում: Վուկօտիչը խնդրեն սահմանից չեռնոգօրական ժամանաւոր կառավարութիւն: Սերբիական եկեղեցում կատարվեց հանդիսաւոր մաղթանք թագաւորի երկարակեցութեան համար: Թագաւորը հեռագրով շնորհաւորեց Վուկօտիչին և զօրքը՝ տարած յաղթութեան առիթով:

—

Կ. Պօլիս.—Վելէսում թիւրք զինւորները ջարդեցին բօլգար ազգաբնակութիւնը:

Բ. Դուռը շարունակում է քննել, թէ ինչպիսի պատասխան տայ մեծ պետութիւնների հուաքագրերին: Դիպլօմատները հնարաւոր են գտնում, որ Բ. Դուռը պատասխան չի տայ, բաւականանալով նօտան առնելով ի տեղեկութիւն.

Զինւորական իշխանութիւններն արգելեցին ստոյգ տեղեկութիւններ տպել: Այս արգելքը խախտող օտարազգի թղթակիցները անմիջապէս կարտաքսվեն:

«Թանինը» փակվեց կառավարութեան վրա յարձակումներ գործելուն համար. փակվեցին նաև «Իկդամը» և այլ լրագիրներ գրաւական չը ներկայացնելուն պատճառով համաձայն մամուլի նոր օրէնքի: Հաւանօրէն բոլորն էլ լոյս կը տեսնեն ուրիշ անուններ տակ:

Վերջին օրերս այստեղ նկատվում է, որ Բ. Դուռը յամառութեամբ ջանում է Յունաստանին մեկուսացնել բալկանեան դաշնակցութիւնից, ըստ որում ակնարկ է լինում, թէ Թիւրքիան կրետական հարցը կը լուծէ ի շահ Յունաստանի, եթէ նա չէզոք մնայ:

Բօլգարական հրոսակախմբերը ռումբերով պայթեցրել են երկու կամուրջ Կօչանի և Իշտիբի միջև.

Հրատարակվեց սուլթանական հրովարտակ զօրաժողովի առիթով: Սուլթանը յիշեցնում է, որ Թիւրքիան խաղաղասէր է և իբր տէրութեան յօժարակամ է միւս ժողովուրդների և ցեղերի իրաւունքները. օսմանցիները չար մտքումներ չունեն: Չը նայած Թիւրքիայի մեծ դժուարութիւններին, նա աստիճանաբար բարենորոգումներ է մտցնում իր ժողովուրդների բարեկեցութեան համար. սակայն փոքրիկ հարևանները, մտադրվելով կանգնեցնել Թիւրքիայի առաջադիմութիւնը, համաձայնեցին յարձակվել նրա վրա: Բօլգար, սերբ, չեռնոգօրցի և յոյն եղբայրները, մոռանալով թէ ինչպէս թանգ են ծախում օսմանցիները իրանց կեանքը և թէ ինչպէս հերոսաբար են կռւում Տրիպօլիսում, զօրքեր ուղարկեցին մեր սահմանները, ստիպելով մեզ ևս զօրաժողով անել ազգի պատիւը պաշտպանելու համար: Սուլթանը հրամայում է զէնքի կոչել պահեստիներին և մշտական զօրքերի մի մասը: Այժմ օսմանցիների պարտականութիւնն է պաշտպանել հայրենիքը, որ նրանց նախնիները ներկել են թանգագին արիւնով, թոյլ չը տալ թշնամուն անպատիժ կերպով ոտնահարել սրբազան երկիրը, որի իւրաքանչիւր մասնիկը պարունակում է իր մէջ նախնիքների աճիւնները, արգելք լինել օսմանցիների վրա յարձակում գործելուն քաջարի նախնիքների նման: Օսմանցիները պէտք է աճապարեն դէպի սահմանը, որպէս զի թրով կտրեն այն ձեռքը, որ յանդգնեց ձեռն մխել օսմանեան հայրենիքին:

Սուլթանը հաւատում է, որ օսմանցիները նոր պսակներ կաւելացնեն իրանց նախնիների պսակների վրա, և յաղթութեան աղօթք է վերառաքում ամենակարող Ալլահին:

Մինիստրների խորհուրդը շարունակում է քննել հաւաքական նօտայի դէմ ուղարկելիք պատասխանը, որը կորոշվի այսօր կամ վաղը:

Գերմանական և աւստրիական դեսպանները այցելեցին Նորատունկեանին մինիստրների խորհրդի նիստի ժամանակ:

Օսմանեան բանկը այս շաբաթում պետական գանձարանին տուել է 2 միլիօն ֆունտ: Լրագիրները հաղորդում են, որ Բ. Դուռը աջողվել է կնքել 16 միլիօն ֆունտի փոխառութիւն:

—

Բէլգրադ.—Բաշկից հաղորդում են, որ թիւրք զօրքերը անհաբեկել են քրիս-

տոնեայ ազգաբնակութիւնը Վուչիտրնայի և Միտրովիցայի շրջաններում։ Բոլոր նրանք, որոնք անընդունակ են կռւելու, խումբ-խումբ գաղթում են Սերբիա։

Ցօժարակամ զօրամասերը ցոյց կազմեցին Բելգրադի փողոցներում, ցանկութիւն յայտնելով ժամ առաջ օգնութեան շտապել իրանց եղբայրներին։ Ստացվում են առատ նուիրատւութիւններ զանազան ընկերութիւններից և բանկերից կարիքաւոր ընտանիքների օգտին, որոնց տղամարդիկ գնացել են պատերազմի դաշտը։ Զինւորական գնացքների պատճառով կանգ են առել մարդատարները։ Հեռագրական տարիֆը Աւստրիայի վրայով դարձաւ 18 սանտիմ խօսքին։

Պ. Հ. Գ. թղթակցի հետ խօսելիս Պաշիչը ասաց. «Ամեն օր խաղաղութիւնը պահպանելու իւրաքանչիւր յոյսը պակասում է։ Մինչ դիպլօմատիան աշխատում է պատերազմը խափանել, Թիւրքիան ձգտում է յարուցել այն։ Մենք տրտունջ յայտնեցինք Հին-Սերբիայում կատարվող անիրաւութիւնների ու անկարգութիւնների դէմ, իսկ Թիւրքիան ժողովում է ազգաբնակութեան տականքները, զինում է նրանց հայրենիքը պաշտպանելու պատրւակով և այդ զէնքը ուղղում է խաղաղ քրիստոնեաների դէմ։ Բաշկի տեղում այժմ գտնվում են մօտ 1000 ընտանիք, որոնք փախել են Թիւրքիայից, ուր սպանվել են 3 քահանայ, հրդեհվել են մի քանի գիւղ, ուր ազգաբնակութիւնը ենթարկվում է գազանութիւնների, օրինակ հանում են աչքերը և մորթում են նորածիններին։ Այս ամենը անվում է քրիստոնեաների վրա ահ ու սարսափ ձգելու նպատակով և սարսափելի կերպով գրգռում է ժողովրդին»։

Թիւրքերը կտրել են պօստ-հեռագրական հաղորդակցութիւնը չը սպասելով Սերբիայի պատասխանին։

Այս օրերս կը պատասխանվի աւստրօ-ռուսական առաջադրութեան։

Սկուպշչինան միաձայն որոշեց 30 միլիօն յատկացնել պատերազմի պէտքերի համար։ Արտակարգ նստաշրջանը փակվեց թագաւորական հրամանով և գումարվում է հերթականը։ Նիստերը կը տևեն 8 օր։

Սերբիայի սահմանում գտնվում են Թիւրքերի ձեռքից փախած 2000 ընտանիք։ Սերբիական կառավարութիւնը պատուիրագրեց օգնել նրանց։

—

Վիեննա.—«Նէյէ-Ֆրէյէ-Պրեսսէն» գրում է. «Եւրոպային անհամեմատ մտատանջութիւն է պատճառում այն հարցը՝ թէ արդեօք կարելի՞ է յոյս դնել աւստրո-ունգարական յարաբերութիւնների վրա, չէ՞ն երևան գայ արդեօք հակասութիւններ Վիեննայի և Պետերբուրգի միջև, երբ բալկանեան պետութիւնները, յաղթելով, պահանջներ դնեն»։

Զինւորական մինիստրը պատգամաւորութեան մէջ ասաց. «Մենք պէտք է այնքա՛ն զինվենք, որ պատրաստ լինենք յարձակողական ու պաշտպանողական պատերազմի. այն ժամանակ հարկ չի լինի մեզ պատերազմել»։ Այս խօսքերը բնական են մինիստրի բերանում, սակայն խոշոր հարց է՝ թէ բաց է արդեօք համաձայնութեան ուղին Բալկանում՝ Ռուսաստանում տիրող արդի տրամադրութիւնների ժամանակ։

Սօցիալ-դեմօկրատական լրագիրները հրատարակել են բալկանեան հրովարտակը, որի մէջ մատնանշված է համաեւրօպական պատերազմի վտանգը. ասված է, թէ շօվինիստները քրիստոնէական-սօցիալական մամուլի ղեկավարութեամբ կամենում են հաւատացնել հասարակութեան՝ իբր թէ Աւստրօ-Ունգարիան պարտաւոր է գրաւել Սանջակը, հէնց որ Սերբիան փորձէ գրաւել այն։ Հրովարտակի կարծիքով ամբողջ Սանջակը չարժէ մի Աւստրիայի բանւորի ոսկորներին. անմիտ բան է այժմ այն, որից Աւստրօ-Ունգարիան յօժարակամ հրաժարվել է 4 տարի առաջ. Աւստրօ-Ունգարիան բաւական յանցաւոր է հարաւային սլաւոններին բաժան-բաժան անելու մէջ։

—

Սօֆիա.—Երեկոյեան կառավարութիւնը կը կայացնէ իր պատասխանը մեծ պետութիւններին և Բ. Դրանը։

—

Մօսկվա.—Կարմիր Խաչին ամեն օր պաշարում են մեծ թւով մարդիկ, որոնք համաձայնում են մասնակցել Բալկան մեկնող սանիտարական խմբերին։

—

Նիկօլաեվ.—Օդեսսա դիմեցին դարձեալ 100 պահեստի բուլղար զինւոր։

—

Պետերբուրգ.—Գեներալ Պարէնսօվի նախագահութեամբ կայացաւ սլաւօնական բարեգործական ընկերութեան նիստը, նուիրված բալկանեան պէտքերին։ Որոշվեց կազմակերպել բժշկական օգնութիւն սլաւօններին և յանձնարին, վերցնելով պահեստի գումարից 40,000 րուբլի։ Որոշվեց նաև միջնորդել Պետերբուրգի, Կիեվի և Մօսկվայի միտրօպօլիտների առաջ թոյլ տալու հանգանակութիւն սկսել յօգուտ սլաւօնների՝ եկեղեցիներում։

ԹԻՒՐՔԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ

—

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

29 և 30 սեպտեմբերի

Հռոմ.—Պաշտօնական տեղեկութիւնների համաձայն՝ առաջին ռազմի նաւատորմին, ծովակալ Վիալէի հրամանատարութեամբ, հրամայվեց պատրաստ լինել մեկնելու Իտալիայից Եգէյեան ծովը։

Խաղաղ բանակցութիւնները խզվելու մասին ստացված հեռագիրը ընդունվեց իբրև ցանկալի նորութիւն։ Բալկանեան պատերազմի յայտարարութիւնից յետոյ Թիւրքիայի հետ հաշտութիւն կնքելը արագօրէն կորցրեց իր համակրութիւնը։ Արտաքին գործերի մինիստրութիւնը Ուշի ուղարկեց ճեպընթաց սուրհանդակ։

Կառավարութիւնը հրահանգներ ուղարկեց իտալացի պատուիրակներին դադարեցնել բանակցութիւնները, ինկատի ունենալով որ Բեշիր փաշան, որ արդէն գտնվում է Ուշիում, բերել է հետը անսահմանափակ լիազօրութիւններ։ Դիպլօմատիական շրջաններում կարծում են, որ նա կարող է անսպասելի կերպով յայտնել Թիւրքիայի համաձայնութեան մասին մշակված պայմանների ստորագրութեան ժամանակ։ Ամեն ինչ կախված կը լինի իտալական կաբինէտից։

—

Հռոմ.—Ջիօլիտտին երկար խորհրդակցեց արտաքին գործերի, զինւորական և ծովային մինիստրների հետ։

Հրատարակվելու է հրաման զէնքի կոչելու 4000 պահեստի զինւորի։

Նաւատորմի հրամանատար ծովակալ Վիալէն առաջին նաւատորմի գլուխ անցած մեկնում է Արշիպելագոս։

Կէսօրին լրացաւ այն ուլտիմատումի 24-ժամեայ ժամանակը, որին Թիւրք պատգամաւորները պէտք է տային վճռական պատասխան հաշտութեան պայմանների ընդունելու մասին։ Պատասխանը առայժմ յայտնի չէ։ Հաշտութեան պայմանները չընդունվելու դէպքում Եգէյեան ծովն է մտնելու առաջին ռազմի նաւատորմը։

—

Ուշի.—Խաղաղ բանակցութիւնների խզվելու տեղեկութիւնը վաղաժամ է։ Ինչ վերաբերում է այն հարցին, թէ բանակցութիւնները կարող են ընդհատվել ապագայում, իտալացիք նայում են յոռետեսութեամբ, Թիւրքերը՝ լաւատեսութեամբ։

—

Կ. Պօլիս.—Բ. Դրան շրջաններում յայտնի չէ Իտալիայի հետ բանակցութիւնները խզելու մասին, ընդհակառակն կարծում են, որ հաշտութիւնը անմիջապէս կը ստորագրվի։ Շվէյցարիա ուղարկվեց արտաքին գործերի մինիստրութեան մի պաշտօնեայ վերջին հրահանգները յայտնելու համար։

—

Պարիզ.—Արժանահաւատ տեղեկութիւնների համաձայն խաղաղ բանակցութիւնները խզելու մէջ յանցաւոր է Թիւրքիան, որ պահանջում է անյապաղ գործադրել իրան նպաստաւոր յօդուածները և յետաձգել Իտալիային շահաւէտ յօդուածները, մինչև որ օսմանեան պարլամենտը կը վաւերացնէ նրանց։

—

Վիեննա.—Իտալական զօրքերը Բուսաս գետի ձախ ափին յարձակվեցին Թիւրքերի և արաբների վրա և փախուստի դարձրին նրանց։ Թիւրքերի կորուստները խոշոր են։ Իտալացիներից սպանվեցին 12, վիրաւորվեցին 83 մարդ։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

29 և 30 սեպտեմբերի

Պետերբուրգ.—Հելլէնների թագուհին մեկնեց Յունաստան։

—

Բերլին.—Ի պատիւ միջազգային դիպլօմատիական ցուցահանդիսային կօնֆերէնցիայի տրված խնճոյքին ներկայ էին Ռուսաստանի, Ֆրանսիայի, Մեծ-Բրիտանիայի, Աւստրօ-Ունգարիայի, Միացեալ Պետութիւնների, Սպանիայի, Իտալիայի, Բելգիայի, Շվէյցարիայի, Նիդէրլանդիայի, Շվեդիայի, Նորվեգիայի, Դանիայի, Եապօնիայի դեսպանները և դեսպանիկները, մինիստրները, բէյխստագի նախագահը, Բերլինի աւագ քաղաքապետը, արդիւնաբերութեան, գիտութեան և մամուլի ներկայացուցիչներ։

Բէյխստագի նախագահ Կէմպֆը հրաժարվեց պատգամաւորի լիազօրութիւններից։

—

Նիւ-Եօրկ.—Միացեալ Պետութիւնների ատլանտեան նաւատորմի 123 ռազմանաւ լիակատար սպառազինութեան մէջ կանգնել են Գուզզօն գետի վրա՝ վարժութիւնների համար։ Միաժամանակ Սան-Ֆրանցիսկօյում և Մօնիկում կենտրօնանում են խաղաղ ովկիանոսեան և ասիական նաւատորմերը։

—

Լոնդօն.—Թագաւորն Ասկվիտին ընդունեց ունկնդրութեան մի ժամով, նրանից յետոյ՝ Արտուր Նիկօլսօնին։

—

Պօրտսմուտ.—Ծով իջեցրին նոր «Այրօնդիւկ» տրեդնօուտը։

—

Մալտա.—«Բարհէմ» յածանաւը մեկնեց Կրետէ։

—

Մալտա.—Մի բատալիօն ուղարկվում է Կրետէ։

—

Ալժիր.—«Լէգ» յածանաւը դիմեց դէպի Կրետէի ափերը։

—

Բերլին.—Կանցլերը մեկնեց Գուբէրշտօկ՝ կայսրին զեկուցում անելու համար։

—

Թաւրիզ.—Ցիցիկարի նահանգապետի յանձնարարութեամբ Ցէօնգզին մեկնեցին 2 օֆիցեր՝ Կարլովից ֆիրմայից 40 թնդանօթ ընդունելու համար։

Պետ. Հեռ. Գործ. թղթակիցը ստոյգ աղբիւրներից տեղեկացաւ, որ Ցիցիկարի նահանգապետ Սուր մօնգօլ իշխաններին ուղղած ճառի մէջ ասել է, որ իշխան Ուդայը պէտք է հանրապետութեան ստոր դաւաճան համարվի. ռուսաց կառավարութիւնը Ուդային և Ջժերիմ սէյմին մերժեց օգնել, որովհետև գժուարին կացութեան մէջ է ընկել ներքին խռովութիւններից և Մերձաւոր Արևելքի կրիտիքական դրութիւնից։ Չինաստանը շուտով կը ձեռնարկէ Բարգի, յետոյ Խալխի գրաւման։ Ռուսաստանի միջամտութեան դէպքում Չինաստանը պատերազմ կը յայտարարէ, որը աչող կանցնէ Չինաստանի համար։

—

Թաւրիզ.—Արշաւանքից վերադարձան Թաւրիզի զօրամասի խմբերը։

—

Ստօկհօլմ.—Սաստիկ հազի ու տաքութեան պատճառով մի քանի օր է՝ թագուհի Վիկտօրիան անկողնումն է։

ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐԷՆ

—

Իթթիհադը բէ՛ Իթիլաֆը

Կ. Պօլիս, 21 սեպտեմբեր

Քանի մը օրէ ի վեր տարօրինակ խնդիր մը կը ծեծուի հոս։

«Թանին» Արշարունի պատրիարքի իբր թէ ռուս թղթակցի մը ըրած մէկ յայտարարութեան վրայ հիմնուելով ընդարձակ բաց նամակ մը ուղղած էր ներքին գործոց մինիստր Ալի Դանիշ-բէյին՝ շատ ծանր ու նախատալից ոճով մը յարձակելով մինիստրին վրայ։

Այս յարձակման տեղի տուող յայտարարութիւնը սա էր, թէ Հայաստանի մէջ պատահած հարստահարական դէպքերուն շարժառիթն իբր թէ Ալի Դանիշ-բէյ ըրած ըլլայ թէ Իթթիհադն է։

Արշարունի պատրիարք հերքեց «Թանին»ին գրուած նամակով մը իրեն եղած վերագրումը, ըսելով թէ Ալի Դանիշ-բէյի անունով այս տեսակ բան մը չէ ըսուած ռուս թղթակցին։

Թղթակիցը «Ժէօն-Թիւրք» լրագրի մէջ տպուած նամակով մը կրկին հաստատեց պատրիարքի յայտարարութիւնները, որոնց ճշգութիւնը կերևայ թէ երաշխաւորուած է։

Պատրիարքը սակայն պարտաւորուած էր հերքել Ալի Դանիշ բէյը փրկելու համար, և հերքեց։

Այս առթիւ սակայն, ինչ որ մեզի աւելի կը շահագրգռէ, «Թանին»՝ պատրիարքին հերքմնագիրէն քաջալերուած՝ հայ լրագրաց վրայ ըրած յարձակումն է։

Անիկա գաղափար մը կը յօխորտայ և պատրիարքին հերքումն իբր փաստ ծառայեցնելով՝ այսպէս իր կուսակցութիւնը անմեղ կը հռչակէ Հայաստանի մէջ գործուած հարստահարական դէպքերէն։

Հայ մամուլը գրեթէ միակ բացառութեամբ մը սակայն ճիշդ հակառակը կը պնդէ և բարձրագոյն կը յայտարարէ, թէ հայ հանրային կարծիքը վերջնականապէս իր որոշումը տուած է, թէ Իթթիհադն իշխանութեան վրայ գտնուած ատեն տարբեր հաշիւներով, հիմա ալ տարբեր հաշիւներով, հայերու զոհաբերութիւնը կը քաջալերէ և Հայաստանի կացութիւնը կը խանգարէ, հայոց վերստին բաղձալի դարձնելու համար իթթիհադական շրջանը։ Սակայն բացի ազգային ծանօթ դաւաճաններէն ոչ ոք այս գաղափարին համամիտ է և ամեն հայ հիմա շատ աղէկ հասկցած է Իթթիհադին արժէքը։

Շատ զարմացայ «Մշակի» մէջ կարդալով թէ «Հորիզոն»՝ իթթիհադական վարչութեան փաստաբանիչը դարձած է անշուշտ ներշնչուելով Իթթիհադին թմբկահար աղբիւրներէ, որոնք զինքն վրիպեցուցած են։

Իթթիհադին իշխանութեան վրայ գտնուած ատեն շատ աւելի ծանր էր Հայաստանի կացութիւնը. սակայն դաշնակցականք այն ատեն կը լռէին, վասնզի այդ ոճիրները գործողներն իրենց զինակիցներն էին։

Հիմա որ իշխանութիւնը ուրիշներու անցած է, Իթթիհադին ձեռքով գործուած ոճիրներուն համար աղաղակ կը բարձրացնեն իրենց զինակիցներուն թելադրութեամբ, վարկաբեկ ընելու համար արդի կառավարութիւնը և հայոց քուէն կրկին իրենց ապահովելու համար։

Եւ հայ կուսակցութիւն մը, երևակայեցէք որ կը գործակցի այս ազգադաւ գործունէութեան՝ լոկ կուսակցական մոլեռանդութեամբ կամ իր յաղթանակին համար։

Երկու օր առաջ գումարուած հարստահարական խորհրդարանական յանձնաժողովը 1908-էն մինչև հիմա գործուած բոլոր հարստահարական դէպքերու թղթածրարը քննած է։ Տեսնուած է, որ Իթթիհադի իշխանութեան շրջանին ոճիրներու և աւարառութեանց դէպքերու թիւը կրկինը եղած է՝ հիմակուան ոճիրներուն համեմատաբար։

Ասիկա կը նշանակէ, թէ արդի կառավարութիւնը բան մը աւելի կարժէ, քան նախորդը. հիմա ամենամեծ անիրաւութիւն մըն է ուրանալ իրեն ի նպաստ խօսող իրողութիւն մը։

Հետևաբար պարզապէս տխմարութիւն կամ առնուազն կուսակցական անպարկեշտութիւն է յայտարարել, թէ Իթթիհադի տապալումով Հայաստանի մէջ հարստահարութեան դէպքերը սկսան։

Կային անոնք, և աւելի սաստկութեամբ։ Ասոնցմէ դուրս յիշեցէք Ադանան, որ իսկ և իսկ իթթիհադական կառավարութեան կողմէ կազմուած ջարդ մըն էր։

Ձնատատացողը թող կարդայ «Կիլիկիոյ աղէտը», որ նոր հրատարակուեցաւ և որ վաւերագիրներով կը հաստատէ, թէ Ադանայի ջարդը կազմակերպուած էր Իթթիհադին կողմէ։

Իթթիհադական կառավարութեան կարգած Ադանայի կուսակալը չէ՞ր, որ հեռագիր ստացած էր, թէ «Ձեր հրամանը գործադրեցինք, բոլոր արուները սպաննեցինք, ուրիշ հրաման մը ունի՞ք»։ Եւ հեռագիրը նախախնամական գիպուածով մը չէ՞ր, որ ամերիկացիի մը ձեռքն հասած էր և կարդացուած։

Եթէ Իթթիհադը մատ չունէր, ինչ էին Ջեբել-Բերեքեթի միւթեսարրըֆ Ասաֆի և ներքին գործերու մինիստրի խորհրդական Ադիլ-բէյի հեռագիրները։ Ինչե՞ր Իհսան Ֆիքրի—տեղական «Իտիդալ» լրագրին խմբագիրը—որ յայտնի կերպով ջարդի հրաւէր ըրած էր, յայտնապէս պաշտպանուեցաւ իթթիհադական կառավարութենէն և ոևէ պատիժ չկրեց։ Նոյն իսկ Ադանայէն այլուր տեղափոխուելու հրամանը չգործադրեց և եկաւ Կ. Պօլիս։

Ապա ինչպէս մեկնել Իթթիհադի աջակից և Թեւֆիք-Կոնիք զինուորներուն ջարդին մասնակցիլը, հայերուն տուներն հրդեհելու համար կառավարական պաշտօնատունը պահուած սնտուկներով քարիւղներն և այլն, որոնք ամենքը կուգան հաստատել և ապացուցանել, թէ Իթթիհադը կազմակերպած է այդ ջարդը։

Հայ մը ինչպէս սանք կրնայ մոռնալ և ըսել, թէ «որովհետև Իթթիհադն ինկաւ, Հայաստանի մէջ ոճիրները շատցան»։ Ասիկա տրամաբանութիւն չէ, ասիկա չարամտութիւն է, որուն դէմ պէտք է հեռու մնար կովկասեան թերթ մը։

Այլ ևս հայուն համար Իթթիհադին և Իթիլաֆին միջև նախընտրութիւն ընելու ժամանակը շատոնց անցած է։ Ասոնք ամենքն ալ իրար կարժեն և, երբ Թիւրքեր, անընդունակ են ոևէ բարենորոգում գործադրելու և հետևաբար հայուն հաւատք ներշնչելու, յոյս տալու և խանդավառելու, անոր կեանքին, ինչքին և պատւին ապահովութիւնը տալով։

Այլ ևս մեզի համար ուրիշ միջոց չկայ, եթէ ոչ սպասել ուրիշ ըէժիմներու, որոնք Թիւրքական չըլլան։

Ահա միակ փրկութիւնը։ Շառայլ

ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՐՍԿԱ-ՔԻՒՐԴՍՏԱՆՈՒՄ

—

Ք. գիւղ, 12 սեպտ.

Ատրպատականի ընդհանուր կուսակալ Սիփեհդարը-Ազամի հրահանգի համաձայն՝ այս օրերում, ամսիս մինչև 20-ը, Սօուջ-Բուլաղ պիտի ժամանէ 1000 հոգուց կազմված մի զօրաբանակ. զօրաբանակը, ինչպէս հաղորդում են վերջին տեղեկութիւնները, արդէն մեկնել է Թաւրիզից։ Այդ զօրաբանակի հետ միաժամանակ Սօուջ-Բուլաղ պիտի մտնէ նաև ռուսաց կառավարութիւնից նոր հաստատված Ալէքսանդր Իվանօվիչ-Եասս, որպէս դեր-հիւպատոս՝ Սօուջ-Բուլաղի շրջանի համար։

Որպէսզի «Մշակի» ընթերցողները աւելի որոշ գաղափար կազմեն Քիւրդստանի ներկայ դրութեան վրա, ես կարևոր եմ համարում մի քիչ յետ նայել և հանգամանքները ներկայացնել ժամանակագրական կարգով։

I

Ներկայ դրութեանս ծրագրից դուրս եմ համարում կանգ առնել այն հանգամանքի վրա, թէ Պարսկաստանի սահմանադրական օրէնքները սկզբնական օրերում որքան ազդեցութիւն ունեցան Քիւրդստանի ֆէօդալ դասակարգի վրա. թէ ինչ տպաւորութիւն թողեց քիւրդ ազգաբնակութեան վրա Մահմէդ Ալի շահի գահընկեցութիւնը և երկրից արտաքսվելը և ինչ տրամադրութիւն առնեց, երբ օսմանեան կայմակամներն ու ասկէրները Լահիջանի տէրիտօրիայի պատրւակի տակ հետզհետէ առաջ խաղալով գրաւեցին Սուլտուզը արևմտեան սահմանից, իսկ Սարդաշտն ու Բանան՝ հարաւային սահմանից։ Կրկնում եմ, կանգ առնել այդ շրջանների նկարագրութեան վրա, մեզ հեռու կը տանի բուն խնդրից. ես կանգ կառնեմ «երկրորդ շրջանի» վրա՝ մի շրջան՝ որտեղից Քիւրդստանը կամաց-կամաց սկսում է հասկանալ իրերի դրութիւնը և տրփված է երեսի քօղը վեր առնելով ցոյց տալ իր իսկական գոյնը։

Այդ շրջանը կոչվում է Սալար-ուդ-Դօվլէի շրջան։

Ղաջարեան մեծանուն տոհմի այդ պատիկ ներկայացուցիչը հէնց սկզբից բաղդախնդրութիւնը իր համար սկզբունք ընդունելով՝ օր ու գիշեր դաւեր էր նիւթում իր աւագ եղբօր՝ գահաժառանգ Մահմէդ Ալի միրզայի դէմ, որպէս զի ժառանգէ ինքը Ղաջարեան արդէն խախուտ գահը։ Թագաւոր հայրը, տկար և անտարբերութեան գերի դարձած Մուզաֆֆէր-Էդդին շահը, որ միևնոյն ժամանակ սարկացած էր գահաժառանգ Մահմէդ Ալի միրզայի հզօր կամքի առաջ, հազիւ հազ ոյժ ունեցաւ իր փոքրիկ բաղդախնդրին հեռացնելու մայրաքաղաքի շրջանից՝ տալով նրան Հարաւային Քիւրդստանի, Սինայի ընդհանուր կուսակալութիւնը։

Սալար-ուդ-Դօվլէն իր 3 ամեայ կուսակալութեան շրջանում անմահացրեց պատմական Զինդիզ խանի, Թէյմուրլէնգի և այլ բարբարոս հրոսակապետների անունները. և երբ Մահմէդ Ալի միրզան ժառանգեց գահը, Սալար-ուդ-Դօվլէն սկսեց կամաց-կամաց մօտենալ մայրաքաղաքին որոշ դիտաւորութիւններով։ Սակայն քնած չէր Մահմէդ-Ալի շահը. նա արդէն վաղուց գիտէր եղբօր դիտաւորութիւնը, և մի գեղեցիկ օր փառաւորապէս կալանաւորելով՝ յարքունիս գրաւեց նրա ամեն գոյքն ու իրան աքսորեց արտասահման, որտեղ 3 տարի մնալով անյայտութեան մէջ՝ սպասեց մինչև որ ինքը Մահմէդ-Ալի շահն էլ բաղդի մի չարաբաստիկ խաղով ընկաւ եղբօր աքսորավայրը...

Չար լեզուները ասում են, որ Մուզաֆֆէր-Էդդինի այդ դժբաղդ որդիները, արտասահմանեան ազատ աքսորավայրում, միացած՝ իրանց միւս եղբայր Շուաւ-Էս-Սալթանէի հետ, կնքել են մի գաղտնի դաշնադրութիւն, որը երևան կը գայ միայն այն ժամանակ, երբ նրանցից մէկն ու մէկին աջողվի տիրապետել հայրենական գահին։ Նաև պատմում են, որ այդ դաշնադրութեան մէջ որոշ դեր է խաղացել յայտնի Էմիր-Բահադուրը, արքունական կամարիլլայի այդ ինտրիգան աղուէսը, որը միևնոյն ժամանակ Իրանի ներկայ աննախանձելի կացութեան սկզբնապատճառն է հանդիսանում...

Եւ, այսպէս թէ այնպէս, արտասահմանեան վճռական տեսակցութիւնից և պայմանաւորութիւնից անմիջապէս յետոյ՝ Սալար-ուդ-Դօվլէն երևան եկաւ Պարսկաստանի սահմաններում Քիւրդստանի կողմից։ Այդ եղաւ 1911 թւականի ապրիլի սկիզբներում։

Սալար-ուդ-Դօվլէի ծպտեալ երևումը Քիւրդստանում՝ ես իր ժամանակին հաղորդել եմ «Մշակի» ընթերցողներին. նորից կրկնութիւն անելը ես աւելորդ եմ համարում. ես միայն կանգ կառնեմ այն հանգամանքների վրա, թէ ինչ դրդապատճառների հիման վրա էր, որ Քիւրդստանը մերժեց Սալար-ուդ-Դօվլէին, ընդհարվեց Շուջա-ուդ-Դօվլէի հետ, և պառակտումներ առաջացան Քիւրդստանի աղայութեան մէջ, որոնց շնորհիւ ստեղծվել է ներկայ փափուկ դրութիւնը և երկիրը զօրք մտնելու հրամանը, այն էլ Սիփեհդարի կողմից։

Խուրշիդ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐՆԵՐ ՄՕՍԿՎԱՅՈՒՄ

—

Մօսկվա, 26 սեպտեմբերի

Մօսկվայում հրաւիրված երկու համագումարները՝ թէ ոչխարաբուծական և թէ սառցաբանական՝ գրաւել են մասնագէտների և հետաքրքրվողների մեծ թիւ։ Դահլիճները, որտեղ կատարվում են նիստերը, լիքն են բազմութեամբ։

Սառցաբանական համագումարի մի նիստում ժողովականները լսելով Վասիլիեվի, Քալանթարի և Դենիսօվի առաջադրութիւնները՝ որոշեցին համագումարի հետևեալ նիստերից մէկը անել Թիֆլիսում։

Համագումարը ուշադրութեան առաւ այն հանգամանքը, որ Կովկասը մեծ կարիք ունի թէ սառցատների կառուցման իր քաղաքներում, երկաթուղային կայարաններում և ուտեստի մթերքների ժողովատեղերում և թէ յատուկ վագոնների շինութեան, որոնք ունենային սառեցրած օդ։

Ժողովականները այցելեցին Մօսկվայի այն հիմնարկութիւնները, որտեղ կան սառցատներ և ցրտի գործադրութեան փորձեր։

Ոչխարաբուծական համագումարը քննեց բազմաթիւ խնդիրներ՝ վերաբերեալ տնտեսութեան այդ ճիւղի վիճակին և նրա զարգացմանը Ռուսաստանում։

Կովկասին նուիրված զեկուցումները առիթ տուին մեքի շահեկան փոխանակութեան։ Զեկուցումները շօշափում էին մեր

երկրի ոչխարապահութեան կարիքները և ծրագրում էին բարւոքման միջոցներ ապագայում հրահանգչական գործունէութեան համար։ Զեկուցումներ կարդաց տողերիս գրողը։ Բացի այդ յատուկ մի սեկցիայում քննութեան առնվեց անգօրական ֆիլէկ այծերի խնամատարութեան և բարւոքման խնդիրը։ Այդտեղ կարդացվեցին Տրիանդաֆիլօվի և իմ զեկուցումները։

Համագումարը որոշեց յատուկ ուսումնասիրութեան ենթարկել կովկասեան ոչխարաբուծութիւնը և առհասարակ զարգացնել հրահանգչական գործունէութիւնը այդ ասպարէզում։

Թէև համագումարների համար նշանակված էր ժամանակամիջոց մինչև սեպտեմբ. 25-ը, բայց վրադմունքների շատութեան պատճառով կառավարութեան թոյլտւութեամբ արտոնվեցին դարձեալ երկու օր։

Այսօր, սեպտեմբերի 26 ին, կաւարտվեն առանձին բաժինների և յանձնաժողովի պարապմունքները։ Վաղը կը քննվեն և կը կարդացվեն վերջնական եզրակացութիւնները։

Ա. Քալանթար

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

Լոյս սեպտեմբերի 30-ի գիշերվայ ուղիղ ժամը 10 ու 49 րօպէին Թիֆլիսում զգացվեց մինչև օրս չեղած ուժեղ ալիքանման երկրաշարժ։ Շինութիւնները մի քանի վայրկեան ուժեղ կերպով ցնցվեցին, մարդիկ բնազդօրէն թողած տեղերից և դուրս վազեցին փողոց։ Իսկ շատ քնած մարդիկ զարթնեցին։ Կախված իրերը մի քանի րօպէ շարժվում էին։ Արտիստական թատրոնում ներկայացման ժամանակ հասարակութիւնը դուրս է վազել փողոց և ներկայացումը առժամապէս դադարել է։ Երկրաշարժը կրկնվեց համեմատաբար թոյլ ոյժով հետևեալ օրը, սեպտեմբերի 30-ին, երեք անգամ, այն է՝ առ. ժ. 5 ու 25 րօպէին, ժ. 6 ու 50 ր. և երեկ. ժ. 6 ու 55 ր.։

—

Պետերբուրգի Հեռ. Գործակալութեանը տեղեկացնում են երկրաշարժի մասին նաև Ալէքսանդրօպօլից, Ղազախից, Ախալքալաքից, Գանձակից, Նոր-Բայազէտից, Բօրժոմից։ Վերջինում «Ցխրա-Ծղարօ» հիւրանոցը քանդվել է։ Ամեն տեղ էլ երկրաշարժը սաստիկ է եղել։

—

Աշտարակ (Թիֆ. գաւ.), 29 սեպտ.

Այս գիշեր երեք անգամ՝ ժամը 10-ին, $12^{1}/_{2}$-ին և առաւօտեան լուսաբացին՝ երկրաշարժի ցնցումներ զգացվեցին. ժամը $12^{1}/_{2}$-ին զգացված հարուածը բաւական ուժեղ էր, արևելքից դէպի արևմուտք ուղղութեամբ։

Զալմ

—

Դուշէթ, 30 սեպտեմբերի

Սեպտ. 29-ին, երեկ. ժ. 10-ից 55 ր. անց, այստեղ զգալի եղաւ ուժեղ երկրաշարժ արևելա-արևմտեան ուղղութեամբ։ Կրկնվեց առաւօտեան ժ. $5^{1}/_{2}$-ին և 6 ժ. 55 րօպէին։ Ժողովուրդը սաստիկ վախեցաւ. շատերը դուրս թափվեցին տներից։ Բարեբաղդաբար ոչ մի վնաս չեղաւ։

Ց. Ք. Ապրիլեան

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱՅԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Վաղը Թիֆլիս քաղաքում տեղի կունենան 8 պատուիրակների ընտրութիւնները ընդհանուր կուրիայի կողմից։

Առաջադիմականների խմբակի բիւրօն առաջարկում է հետևեալ անձանց.

Առաջին ընտրողական բաժնում (1-ին, 2-րդ, 11-րդ և 12-րդ քաղաքամասեր) Քալանթար Ալէքսանդր Հայրապետեան, ագրօնոմ, ըստ ընտրողական ցուցակի № 1050. Մդիվանի Ալէքսանդր Վիսարիոնովիչ, մանկավարժ, ըստ ընտրողական ցուցակի № 1573։

Երկրորդ ընտրողական բաժնում (7-րդ, 8-րդ, 9-րդ և 10-րդ քաղաքամասեր) Եւանգուլեան Ալէքսանդր Բօգդանովիչ, տնատէր, ըստ ընտ. ցուցակի № 1536. Փորաքօվ Սիմէօն Իլիարօնովիչ, տնատէր, ըստ ընտր. ցուցակի № 3097. Էնֆիաճեան Արտաշէս Համբարձումեան, գործարանատէր, ըստ ընտր. ցուցակի № 4285։

Երրորդ ընտրողական բաժնում (3-րդ, 4-րդ, 5-րդ և 6-րդ քաղաքամասեր) Ստեփանեան Կարապետ Նիկիտիչ, բժիշկ, ըստ ընտր. ցուցակի № 2664. Իշխան Թումանեան Գէօրգի Միխայլովիչ, ձայնաւոր Թիֆլիսի դումայի, ըստ ընտր. ցուցակի № 2960. Խունունց Եովսէփ Նիկիտիչ, ձայնաւոր Թիֆլիսի դումայի, ըստ ընտր. ցուցակի № 3127։

ՕԳՆԵՑԷ՜Ք...

—

«Մշակի» վերջին երկու շաբաթվայ համարները լեփ-լեցուն են սրտակտոր նկարագրութիւններով՝ մեր տարաբաղդ հայրենիքում մի բուռն հայ քրիստոնեայ ժողովրդի գլխին քիւրդ բարբարոս ցեղի ձեռքով կատարվող անասելի խժդժութիւնների ու հարստահարութիւնների, մասսայական սպանութիւնների ու ալան-թալանի, բռնաբարութիւնների ու ինչքի և գոյքի յափշտակման մասին... Տէր ու տիրական չունի դարերից ի վեր այդ մի բուռն քրիստոնեայ ժողովուրդը իր բուն հայրենիքում. Տեղից վեր կացող իւրաքանչիւր խալամ իր «էշայրին աքացի» զօրութիւնն է կամենում զգալ տալ այդ հինաւուրց, ծերունազարդ, ոյժից ընկած առիւծին...

Բայց և այնպէս հայ ժողովուրդը պինդ կպած իր մայր երկրին՝ ուխտել է չը բաժանվել, չը դաւաճանել նրան, աւելի բարւոք է համարում զոհվել իր բուն հայրենիքում, քան թէ ոտքը դուրս դնել։

Այո, նա իր պապերի սուրբ արիւնով պաշտպանված և իրան մի մեծ ժառանգութիւն, աւանդ մնացած մայր երկիրը չէ կամենում հեշտ կերպով յանձնել գազանաբարոյ քիւրդ տարրին։ Թիւրքահայաստանի ժողովուրդը ներկայիս կոտորվում է, հարստահարվում, կեղեքվում, լլկվում հայրենիքի սիրոյ համար, չը կամենալով իր փրկութիւնը գտնել օտար երկնակամարի տակ, օտար և իրան միանգամայն խորթ երկիրներում։ Որովհետև այնտեղ են հանգչում իր փառապանծ նախնիքների ու պապերի սուրբ գերեզմանները. այնտեղ միայն նա իր ոտքի տակ հող ունի՝ իրան ազգ համարելու, և իրաւունք՝ օգնութիւն հայցելու ի պաշտպանութիւն իրան։

Վեց դար շարունակ նա օսմ. սուլթանների գիրեչխանութեան տակ հեծում է, տնքում բռնութեան ճիրաններում, անդէն ու խաղաղ կերպով անհաւասար կռիւ մղում բարբարոս տարրերի դէմ՝ իր գոյութիւնը իր բուն հայրենիքում պաշտպանելու համար։

Նա հաւատարիմ մնաց իր պապերի հաւատին ու կրօնին, աւելի բարւոք համարեց զոհվել յանուն քրիստոնէութեան, քան թէ հաւատափոխ լինել։

XX լուսաւոր դարում, քրիստոնեայ Եւրօպայի քթի տակ հայ ժողովուրդը կոտորվում է, բնաջինջ է լինում իր հայրենիքում, և ոչ ոք չը կայ բարբարոսի, գազանի ձեռքը բռնող։

Իսկ յուսահատ, արիւնաքամ եղած, յօշոտված հայ ժողովուրդը վերջին անգամ կրկին աչքերը յառել է մարդասէր Եւրօպային։

Բայց ձայն-ծպտուն չը կայ ոչ ոքից և ոչ մի տեղից. օգնութեան ձեռք մեկնող չը կայ նրան, նրա վէրքերը լուացող, կապող, ապեղանի դնող և շուտով պանդոկը հասցնող ողորմած Սամարացի չէ հանդէս գալիս։

Եւրօպական քրիստոնեայ հզօր պետութիւնները ջատագովում են իրանց գլուխը, և նրանցից իւրաքանչիւրը երևակայում է իրան մի ողորմած Սամարացի հանդէպ Թիւրքիայի ճիրաններում ճզմվող, արիւնաքամ եղող քրիստոնեայ փոքրիկ ազգերի։ Եւ սակայն՝ սրանք ոչ մի քայլ չեն անում, ոչ մի օգնութիւն չեն հասցնում տառապող ժողովուրդներին՝ իրանց շահերը ի նկատի ունենալով այդ անգթութեան վերաբերմունքի մէջ։

Ինչպէս անցեալում, այս մեծ աղէտի, սուգի ու շիվանի ժամանակ եւ կովկասահայը դարձեալ անտարբեր չը պիտի գտնվի. նրա վրա է ծանրանում նիւթական և բարոյական օգնութիւնը հազարաւոր անտուն, անտեղ, թալանված, լլկված մեր եղբայրներին ու քոյրերին, նրանց անմեղ, չոր հացի կարօտ մնացած մանկիկներին։

Այո՛, օտարից, խորթից չէք մեզ օգնութիւն. դարձեալ մենք պիտի մխիթարենք, սփոփենք, օգնենք, հաց ու կերակուր մատակարարենք, տաք հանդերձ ու ապաստարաններ տանք հազարաւոր վիրաւորներին, որբացած, հօրից ու մօրից զրկված երեխաներին...

Գոնէ մենք այդ չնչին օգնութիւնը չը զլանանք ժամ առաջ, օր առաջ հասցնելու նրանց, որպէս զի Հայաստանում ներկայիս խիստ ձմրան պատճառով ողջ մնացածներն էլ ցրտի ու քաղցի զոհ չը գնան։

Օգնեցէ՜ք...

Սօլյաղէ

Զաքաթալա

ԱՆՓՈՅԹ ԱՑՑԵԼՈՒՆԵՐ

Մեղրի, 14 սեպտեմբերի

Մեղրին ունի մեծ թւով պանդուխտներ, որոնք, համեմատական չափով, աւելի բարեկեցիկ պայմանների մէջ են, քան գիւղում ապրող շատերը։ Նրանց մէջ կան նոյնիսկ չափաւոր հարուստներ։ Նրանցից շատերը ապրելով քաղաքներում, երբեմն գիւղը այցի, ման գալու համար ընտրում են ամառային սեզօնը, որով թէ իրանց կարօտին են յագուրդ տալիս, թէ վայելում գիւղի ամառանոց Լիչկվայի զով ու մաքուր օդը, յստակ աղբիւրների պաղ ջրերը, լողանում նրա գետակի փրփրոտ ջրում ու նրա ջրվէժի տակ։

Ամեն մի եկող այցելու աշխատում է լաւ հագնվել, լաւ ուտել ու խմել. նրանք կազմում են քէֆեր, ընտանեկան ճաշկերոյթներ, անում են փոքրիկ ճանապարհորդութիւններ, կազմում են զբօսանքներ և այլն։

Ամեն մի եկող այցելու չէ մոռանում մի որևէ ընծայով շահել իր մօտիկներին, հարազատներին, ուրախացնել նրանց սիրտը, որով նա գոհ է մնում ինքն իր առաջ, պարզերես լինում մօտիկների մօտ։ Այդ բոլորը նա անում է, որովհետև իր պարտականութիւնն է համարում։ Բայց նա մոռանում է մի ուրիշ նոյնքան կարևոր պարտականութիւն։ Նոր խօսք չէ, եթէ կրկնելու լինենք, որ հասարակութիւնը համարվում է մի աւելի մեծ, բարդ ընտանիք՝ բաղկացած մանր ընտանիքներից։ Եթէ անհատը ունի պարտականութիւն դէպի իր փոքրիկ ընտանիքը, անշուշտ նա ունի աւելի մեծ պարտականութիւն դէպի մեծ ընտանիք հասարակութիւնը։ Եւ ահա այդ պարտականութիւնն է, որ մեր անփոյթ այցելուների կողմից խպառ մոռացութեան է տրված։

Մենք ունենք մատաղ սերնդի կրթարանօջախ, գիւղի միակ մտաւոր փարոս դըպրոցը, որտեղ սովորում են անխտիր գիւղի թէ աղքատ և թէ հարուստ ընտանիքների անմեղ փոքրիկները։ Ուսուցիչները այդ փոքրիկներին աւանդում են դասեր, նրանց միջոցով քարոզում նրանց հաւասարութիւն, փոխադարձ օգնութիւն, ունեցածից բաժին հանել չունեցողին, սիրել ընկերոջն ինչպէս իր անձը, կարեկցել թշուառին, օգնութեան հասնել նեղեալներին և այլն. բայց նրանք իրանց փոքրիկների հասարակութեան մէջ ականատես են լինում մերկ իրականութեան։

Ահա սկսվել է ուսումնական տարին. հնչում է դպրոցի զանգը. սրտի ուրախ թրթիռով անմեղ մանուկները վազում են դպրոց։ Կոյր պէտք է լինել չը տեսնելու, որ նրանց մէջ երեխաներ կան, որոնց ոտներին կօշիկ կայ, բայց ոչ տակ կայ և ոչ իրես, վերնազգեստը տասնեակ կարկատաններով, գզակը մի որևէ հնաւոր ազգականի՝ գիմնազիստի անպէտքացած ֆուրաժկա, իսկ տակի շորերը... Մտնում են դասատուն. շատերը չունեն ուսուցչի պահանջած գիրքը... Ուսուցիչը նշանակում է գրութիւն. ոմանք չունեն գրչածայր, ոմանք գրչակոթ, ոմանք տետրակ, թանաք... Ուսուցիչը պատուիրում է վաղը գալ ամեն բանով պատրաստ... բայց շատ այդպիսի անկանոն, անպատրաստ օրեր են սահում մինչև որ չունեցողներն ունենում են։ Շատ աշակերտներ՝ ստիպված՝ գողանում են, ոմանք գրչակոթի տեղ գրչածայրը կապում են եղեգնի կամ մատիտի ծայրին, ոմանք գործ են անում ընկերոջ դէն շպրտած գրչածայրը։ Գալով այդպիսիների սնունդին, դրա գրի առնելը աւելորդ է։ Իսկ ներկայ, մեղրեցու համար չը տեսնված, ամեն բանով աննպաստ, ձախող տարին գալիս է այդպիսի թշուառ մանուկների թշուառութիւնը կատարեալ անելու։

Մենք ունենք հարուստ պանդուխտներ, որոնք իրանց թեթև տարեկան նուիրաբերութիւնով կարող կը լինէին այդպիսի աղքատ ծնողների զաւակների դրութիւնը գոնէ դպրոցում բարւոքել, որտեղ աչքի չը զարնվէր աշակերտների մէջ այդքան աչք ծակող կեանքի խտրականութիւն։ Բայց, ինչպէս տեսնում ենք, մեր հարուստները, ունեւորները ոչ իրանք են զգում իրանց բարոյական պարտականութիւնը և ոչ էլ յիշեցնողներ կան։

Մի անգամ էլ կրկնենք, որ մեր դպրոցը չար աստղի տակ է հիմնվել. 30 տարվայ ընթացքում մի աչքի ընկնող նուիրաբերողբարերար հրապարակ չեկաւ։

Պատիւ ու յարգանք այն փոքրիկ ընտանիքի անդամին, որը չէ մոռանում իր պարտականութիւնը և դէպի իր մեծ ընտանիք հասարակութիւնը, որի անդամը լինելու բաղդ ունի նա։

Եփրեմ Վարդանեան

ԳԱՆՁԱԿԻ ԿՈՆՍԵՐՎԱՑԻՆ ԿՈՒՐՍԵՐԸ

I

Կովկասեան ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձու Ռուդօլֆը գերադասելով կեանքում և ֆիզիկական աշխատանքների կարևորութիւնը, իրար ետևից, Կովկասի այլ և այլ վայրերում, շարունակաբար հիմնում է պետական դպրոցների դասատու-ուսուցիչների համար նման դասընթացքներ։ Թիֆլիսի, Վլադիկավկազի մարմնամարզական կուրսերը, շերամապահական, մեղուաբուծական, մօտ օրերս Թարթառում բացվելիք մանկավարժական դասընթացքները ցոյց են տալիս, թէ հոգաբարձուն որ աստիճան հոգում է իր խնամքին յանձնված դպրոցների ուսուցիչների կատարելագործման համար։

Ահա մի այդպիսի նշանակալից և գործնական արժէք ունեցող կուրսերի շարքում աչքի է զարնում Գանձակի կոնսերվաներ և զանազան պտուղներից՝ փչանալուց ապահոված մթերքներ պատրաստելու աշխատանքները, որոնց սկիզբը պէտք համարել 1911 թիւը։

Օգոստոսի 13-ին սկսված և 28 ին փակված կոնսերվային կուրսերը համարվում են երրորդը. առաջինները 25 ուսանողով կայացել է 1911 թւի օգոստոս ամսին, երկրորդը՝ 1912 թւի յունիսին, իսկ երրորդի վրա ես այժմ կը ցանկայի մի քիչ մանրամասն կանգ առնել։

Համաձայն հոգաբարձու Ռուդօլֆի հրահանգի՝ անդրկովկասեան նահանգների պետական դպրոցների վերատեսուչները իրանց շրջանների տարրական դպրոցներից ընտրելով համապատասխան ուսուցիչներ՝ շտապել էին իր ժամանակին հասցնել դասընթացքների սկզբնաւորութեան։ Գերակշռող թիւ տալիս է բնականաբար Գանձակի նահանգը՝ 25 հոգուց 20 հոգի։

Օգոստոսի 13-ին, մաղթանքից յետոյ, Արխէստաւորաց դպրոցի շէնքում նոյն դպրոցի ուսուցիչ և կուրսերի ղեկավար Վ. Ն. Կարէյենկօն առաւօտեան սկսում է իր դասախօսութիւնը առհասարակ մրգերի, նրանց նշանակութեան և մարդուս օրգանական աշխարհում ու շուկայում ունեցած դերքի մասին։ Երեկոյեան ժ. 4-ին բոլոր սովորող ուսուցիչներին կուրսերի ղեկավարն առաջնորդելով 2 վերստ հեռաւորութեան վրա գտնվող դպրոցապատկան հսկայական «Հաբիմ խանի» այգին, գործնականապէս ցոյց տուեց ծառեր տնկելու, պատուաստելու և առհասարակ այգի խնամելու արհեստը։

Հետևեալ օրը առ. ժամ 8-ից մինչև 10-ը խօսելով կոնսերվների մասին՝ առաջնորդեց մեզ արհեստանոցը, գործնականապէս սովորեցնելու նպատակով։ Ահա այդ՝ գիտութեան յաղթանակ նոր կատարելագործված մեքենաներով և (գոլորշու միջոցով գործող) կաթսաներով զարդարված գործարանումն էր, որ մենք ամբողջ 12 օր աշխատելով՝ կարողացանք լիովին տիրապետել արհեստին։ Ամենուրեք գործում է գոլորշին։ Պատրաստվելիք նիւթը ստացվում էր անմիջապէս դպրոցի բակում գտնվող լայնարձակ այգուց։

II

Դէպի «Գեօկ-Գեօլ»։

Օգտվելով ամսի 15-ի—չորեքշաբթի օրվայ—պետական տօնից, Արխէստաւորաց դպրոցի ուսուցիչ Գ. Տէր-Աստուածատրեանի հրաւէրանօք նոյն դպրոցի տեսուչ Ն. Ա. Լիբերմանի և կնոջ հետ կառքով ճանապարհվեցի Գանձակից մօտ 25 վերստ հեռու գտնվող Գեոաշէն մեծ գիւղը, իսկ այնտեղից լոյս չորեքշաբթի լուսաբացին սայլով դիմեցինք դէպի հռչակաւոր «Գեօկ-Գեօլ» կոչվող լիճը, որ գտնվում է Գեոաշէնից դէպի հարաւ մօտ 10 վերստ հեռաւորութեան վրա։ Անտառով բարձրացող տաղտկալի ճանապարհը կարճելով, մենք թողել էինք սայլը մեծ ճանապարհով ընթանալիս և փոքրիկ արահետներով, երգելով, հրճվելով ուժեղ արձագանքներից, վրուցելով, վերջապէս ժամը մօտ 9-ին հասանք լեռան կատարը և հիացած կանգ առանք սեևռելով հայեացքներս մեր առջև փռվող գեղատեսիլ երևոյթի վրա։ Արևի մեղմ ճառագայթների տակ, շրջապատված՝ անտառներով, ձգվում էր հայելանման չըքնաղ լճակը արտացոլելով իր մէջ պահապան ծմակների շողերը։ Մեղմ զեփիւռը քնքշաբար շոյելով նրա կապուտակ դէմքը՝ դիմծում էր մեր ազահ տեսողութիւնը։ Իլլիւզիան կատարեալ էր... Երկնագոյն ջրերի սիրտը մխված ծառախիտ բլրակի ետևից փոքրիկ նաւակը մեղմաբար պատառելով լճի հարթ ջրերը յամրաբար, կարծես զգալով շրջապատող քնքշութիւնը, մօտենում էր մեզ։ Իսկ հեռւում մինչև ամպերը ձգվող աժդահա Քեափազ լեռը խորհրդաւոր բերանքով՝ իբր պահապան հսկայ՝ իր ամբողջ զանգուածն էր ցուցադրում մեզ։ Հայրենի երկրի տառապանքի արձանագրող սուրբ մատենագրի խօսքերը վայրկենապէս խառնվեցին ուղեղումս. «Եւ փլվելով մեծ լեռ Ալհարով (այժմեան Քեափազ)—13-րդ դարի մեծ երկրաշարժի շնորհիւ—ծածկեց հոսող վտակի առջևը, առաջացրեց լիճ, որի մէջ լողում են մինչև այժմս էլ քաղցրահամ ձկներ»...

Շտապով վազեցինք դէպի ափը, թաշկինակներով և այլ նշաններով կանչեցինք լողացող նաւակի թիավարին և թափվելով մէջը՝ յուզիկ ընթացքով դիմեցինք դէպի կենտրոնը։ Ջրի պարզութիւնը հմայիչ է. 10 սաժէն խորութեան վրա՝ կարծես հէնց ջրի երեսին ձգվում են խիտ ծովային թփերի կանաչաւուն գորգերը՝ հիացքի հետ միասին առաջացնելով մարդու ներքին աշխարհում մի տեսակ սարսուռ. ջրի քաղցրութիւնը ստիպում է ինձ շարունակ թեքվել մակոյկի կողքերից և անյագաբար վայելել համեղ հեղուկը. ջրի մակերևոյթի այլ և այլ մասերում յաճախակի երևում են օդային փոքրիկ մժղուկներ որսացող կարմրախայտ ձկներ՝ վայրկենապէս փայլփլելով արևի շողերի տակ։

Լճի կենտրոնումն ենք. թիավարի ասելով, 70—80 սաժէն յատակից բարձր և երկարութեամբ՝ $1^{1}/_{2}$ վերստ ափից հեռու։ Երկու փոքրիկ թիակների միալար շշնջիւնը բեկռում է մեր նայուածքը կապտաւուն ջրին, իսկ մեր միտքը՝ հեռու, հեռու...

Ահա և միւս ափը։

Եղբէթ

Գանձակ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

✦ Էջմիածնից վերադարձան շատ հոգևոր միաբանութեան հանդէսից։ Ներկայումս Էջմիածնում տեղի են ունենում խորհրդակցութիւններ եկեղեցական բարենորոգումների հարցի առիթով թեմական առաջնորդների մասնակցութեամբ։ Եղել է նաև խորհրդակցութիւն դպրոցական խնդրի վերաբերութեամբ։ Վեհափառ Կաթողիկոս Գէորգ V իր անուանակոչութեան օրը, սեպտեմբերի 29-ին, զանազան տեղերից ստացել է շնորհաւորական հեռագիրներ ու գրութիւններ։

✦ Համաձայն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի միջնորդութեան, Կովկասի փոխարքան թոյլատրեց մի տարի ժամանակով փոխարքայութեան սահմաններում յօժարակամ հանգանակութիւն անել յօգուտ հայ եկ. ծխ. դպրոցների ուսումնարանական ֆօնդ հիմնելու համար ի յաւերժացումն հայ մամուլի 400-ամեայ և հայ գրերի գիւտի 1500-ամեայ յոբելեանի։ («Ե.»)

✦ Բագուի հայութիւնը առաջիկայ Պետական Դումայի ընտրութիւնների առիթով բաժանվել է երկու մեծ խմբակի, որոնցից իւրաքանչիւրը իր թեկնածուներին է ճառաչեցնում... Բոլոր նշաններից երևում է, որ յաղթութիւնը կը մնայ ձախակողմեան կադէտներին։

✦ Բագուի մահմեդականները, ինչպէս լսել է «Баку»-ն, Դումայի պատգամաւորի պաշտօնի համար որոշել են ընտրել երդուեալ հաւ. օգնական Կասիմ Կասիմովին՝ դումայի ձայնաւոր։

✦ Գեօքչայի գաւ. հողատէրերի համագումարի կողմից Դումայի պատուիրակներ ընտրվեցին Թիֆլիսի քաղ. վարչութեան անդամ փաստաբան Մ. Աթաբէգեանը՝ անկուսակցական առաջադիմական և Մահմուդբէկ Մանմէդբէկով՝ անկուսակցական չափաւոր ուղղութեան։

✦ Երևանում ռուսական կուրիայի կողմից Պետական Դումայի պատուիրակ է ընտրվել տեղական յայտնի արդիւնաբերող Վասիլի Նիկ. Շուստովը, գործարանատէր, բարձր կրթութեան, առաջադիմական։ Ալէքսանդրօպօլում ընտրվել է նացիօնալիստ Ա. քահ. Պիսէմսկին։

✦ Ներկայումս դումայի ձայնաւորներից մի քանիսը աշխատում են Թիֆլիս քաղաքի 1913 թւի նախահաշւի գումարները կարգաւորելու վրա։ Այսպէս՝ Փիշէերին յանձնված է քննել ժողովրդական առողջապահութեան որոշված ծախքերը, Մամուլեանին՝ քաղաքի գոյքերի ծախքերը ու եկամուտները, Մազմանեանին՝ քաղաքի պարտքերի ու հարկերի վճարումը, Փիրղոնեանին և Բաբեանին՝ քաղաքային բարեկեցութեան, Կոստակին՝ ժողովրդական կրթութեան ծախքերը և այլն։

✦ Հնարաւոր է, որ բալկանեան պատերազմի պատճառով արտահանութեան կանգ առնելը ազդէ նաև ալիւրի վրա, որի գները հաւանօրէն կը պակասեն։ Այդ հանգամանքն աչքի առաջ ունենալով Թիֆլիսի քաղաքային տնտեսական մասնաժողովը կը գումարվի հոկտ. 3-ին հացի սակագինը իջեցնելու հարցի համար։ Առ այժմ մսի գները պակասեցնելը առկախ է թողնված։

✦ Երէկվանից Սօլդատսկի բազարում գործում է միկրօսկօպիական կայանը։

✦ Քաղաքային Ալէքսանդրեան հիւանդանոցի գլխաւոր բժիշկ կարգվեց բժ. Իստամանեանը, աւագ օրդինատոր՝ բժ. Մղաբէլօվ, բժիշկների պաշտօններում՝ բժ. Մելիք-Էլինաթեան և Շահազիզեան։

✦ Հայոց Ազգագրական Ընկերութեան խորհուրդն Թիֆլիսի նահանգապետը թոյլատրել է հաստատել նոյեմբ. 26-ից մինչև դեկտ. 3-ը հայ գրքերի յոբելեանական ցուցահանդէս և ռեֆերատներ կարդալ Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան դահլիճում։

✦ Հոկտ. 1-ին, համաձայն տրադիցիայի, ամեն տարիների նման, մեծ թւով ուխտաւորներ մեկնեցին Թիֆլիսից Մցխէթ կայարանը, համանուն հինաւուրց վանքի տօնի առիթով։ Երկաթուղային վարչութիւնը այդ օրը աշխատեցնում էր առանձին լրացուցիչ գնացքներ։

✦ Համաձայն խնդրագրի պաշտօնից արձակվում է Թիֆլիսի արքունական պալատի կառավարիչ Վ. Օստրօվսկին։

✦ Օդեսսայից հեռագրում են, որ Բաղդէնայա կայարանում ձերբակալվել է մի կովկասցի, որի մօտ գտել են մեծ թւով զէնք։

✦ Մեղրիից մեզ գրում են սեպտ. 15-ից. «Այգեկութը արդէն մեղանում վերջացել է. բացի մի քանիսի այգիներից՝ միւս այգիներում «թօզ» հիւանդութիւնը ոչնչացրել էր խաղողը. բամբակի բերքը միջակից ցածր է. առատ խոտ կայ։ Ցորենը արժէ պուդը 1 ր. 40 կ., փող համարեա չը կայ. աղքատ ընտանիքների համար սով է, որովհետև այս տարի եկամուտ չը կայ»։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ՀԱՅՈՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ ԲԱԳՈՒՈՒՄ

—

Մենակ մարդիկ

Բագու, 24 սեպտեմբերի

Հաուպտմանի այս դրաման, որի բովանդակութիւնը ժամանակին լոյս է տեսել «Մշակի» էջերում, կեանքի իրական պատկեր է, բաւականին մօտիկ մեր հայկական կեանքին ու հետաքրքրութիւն է զարթեցնում հայ ունկնդիրների մէջ։

Տիկ. Սիրանոյշի խումբը խաղաց այդ պիէսան հինգշաբթի, սեպտեմբերի 23-ին, պ. Զարիֆեանի բեմախօսութեամբ։ Եւ խաղաց, ի պատիւ խմբի պէտք է ասել, անհամեմատ աւելի լաւ, քան առաջին պիէսան՝ «Մադամ Սան-Ժէնը»։

Զարիֆեանը «մեն ջանք գործ էր դրել պիէսի թէ ներքին և թէ արտաքին աչքուցութեան վրա և ամեն բան իր տեղն էր, սկսած դեկորացիաներից, արդուզարդից և վերջացրած խաղով։ Մի պակասութիւն միայն կար, որը ինչպէս առաջին ներկայացման ժամանակ՝ այս անգամ էլ կրկնվում էր. դա բեմի լուսաւորութեան անկանոնութիւնն էր։ Օրինակ՝ գործող անձինք խօսում են մթութեան, կիսալոյսի մասին, բայց բեմի վրա լրիւ լոյս է, բեմը լուսաւորվում է աւելի շուտ, քան թէ վառում է բեմի ետևում արև ներկայացնող պրօժէկտօրը, կամ թէ բեմի վրայի ճրագը։

Գալով խաղացողներին, պէտք է ասել, որ այս անգամ ամենքն էլ իրանց տեղումն էին։

Իր դեղեցիկ, մտածված խաղով Զարիֆեանը առեց Իոհան Ֆօկերատի մի ամբողջացած տիպը՝ իր հոգեկան ապրումներով, յուզումներով և գիտաբաղձոյս ու հի-

տանդոտ բնաւորութեամբ։ Միակ պակասութիւնը նրա գրիմի անհամապատասխան լինելն էր։

Տիկ. Արաքս՝ Կէտաէի պատասխանատու դերը տարաւ բաւականին աջողութեամբ։ Շատ գեղեցիկ էր նա այդ կամաղուրկ, իր ամուսնու վրա սիրահարված և շարունակ նրա հանգստութեան ու յարմարութիւններին համար մտածող կնոջ դերում, միայն ոչ դրամատիկ տեսարաններում։ Դրամատիկ տեսարանները դժբաղդաբար տիկնոջը այնքան էլ չէին աջողվում։

Սաթենիկ Ադամեան տուեց Աննա Մարիի ամբողջացրած տիպն իր խաղով, շարժումներով և հոգեկան ելևէջներով։ Այդ դերասանուհուն մեծ ապագայ է սպասում, միայն պէտք է աշխատել, անվերջ աշխատել։ Առայժմ նրա ընդհանուր խաղի մէջ աչքի է ընկնում անփորձութիւն բեմի վրա։

Միրզոյեան Ֆոկերատի դերում վատ չէր, բայց նրան առհասարակ շատ է խանգարում իր մոնոտոն խօսակցութեան ձևը։ Փորձված դերասան լինելով և աչքի ընկնող տեղ գրաւելով մեր ազգային բեմի վրա՝ պ. Միրզոյեանը պէտք է աշխատէ ուղղել իր պակասութիւնը, պէտք է ուշադրութիւն դարձնէ իր դիկցիայի վրա։

Լաւ էր տիկ. Ազնիւ Ֆրաու Ֆոկերատի դերում, եթէ աչքի առաջ չունենանք նրա չափազանց վատ գրիմը։

Շատ լաւ էր պ. Ոսկանեանը Բրաունի դերում։ Երիտասարդ դերասանը հետզհետէ առաջադիմում է։ Զգալի է, որ նա իր վրա օրէ-օր աշխատանք է դործ դնում, և այդ աշխատանքը, ուրախութեամբ պէտք է արձանագրենք, հասնում է իր նպատակին։

Պ. Անդրանիկ (պաստոր Կոլլին) և տիկ. Փառանձեմ (Ֆրաու Լեման) պահպանում էին անսամբլը։

Տխուր էր բեռնակրի դերում պ. Ուշտունին։

Ընդհանուր անսամբլը շատ լաւ էր և ներկայացումը կարելի է միանգամայն աջողված համարել։

Չը նայած կիրակի օրվան՝ հասարակութիւն դարձեալ շատ քիչ կար, համարեա նոյնքան, որքան առաջին անգամ, որը անվերջ ծափահարում էր դերասաններին։

Վերջում կը կամենայինք խմբի ուշադրութիւնը գրաւել մի երկու հանգամանքի վրա. նախ՝ ներկայացումների սկիզբը ժամը 8-ին նշանակելը շատ անյարմար է, որովհետև խանութներն ու գրասենեակները ժամը 8-ին հազիւ են փակվում և ծառայողները համարեա թէ միշտ էլ ուշանում են ներկայացումներին, իսկ այդ մեծ անյարմարութիւն է նրանց համար։ Ճիշդ է, ոստիկանութեան կարգադրութեամբ պէտք է ներկայացումները անպայման գիշերվայ ժամը 12-ին վերջանան, բայց այդ դէպքում կարելի է միջնարարները աւելի կարճ անել։ Երկրորդը՝ պէտք է երկրորդ զանգից յետոյ պակասեցնել դահլիճի և ֆոյէի լոյսը, իսկ երրորդ զանգից յետոյ անմիջապէս մթնեցնել դահլիճը, որպէսզի հասարակութիւնն իր ժամանակին բռնէ իր տեղերը. թէ չէ՝ վարագոյրը բարձրանալուց յետոյ շատ ուշ է հանգցվում դահլիճի լոյսը և հասարակութեան անվերջ անցուդարձը խանգարում է պիէսի ամբողջութիւնը։

Հինգշաբթի, սեպտեմբերի 27-ին, խաղում են Բրասոնի «Անյայտ կինը»։

Վաղարշակ Թումանեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Նոր-Նախիջևան, 25 սեպտ.

Նոր-Նախիջևանի Թեմական դպրոցի հոգաբարձութիւնը, այս սեպտեմբերի 21-ին գումարված նիստում, լսելով տառերի գիւտի և տպագրութեան յոբելեանների տօնակատարութեան առիթով Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի արձակած սրբատառ կոնդակը, միաձայն որոշեց՝ յիշեալ կոնդակը որդիական ակնածութեամբ ի հրահանգ ընդունել և այս մասին արդէն եղած և լինելիք կարգադրութիւններն անթերի կատարել։

Այլև ուշադրութեան առնելով Երևանի Թեմի մի խումբ ուսուցիչների Հայրապետական յիշեալ կոնդակի առիթով «Կռունկ» մէջ տպագրած նամակը, որով յայտարարում են, թէ իրանք, չը կամենալով ճանաչել այս յոբելեանների կազմակերպութեան համար Հայրապետական հրամանով կարգված Ցանձնաժողովի կարգադրութիւնները, միանում են Թիֆլիսի յանձնաժողովին, հոգաբարձութիւնս, անկարելի համարելով լուռ մնալ այսպիսի ըմբոստութեան հանդէպ, որի հեղինակները, ըստ իրանց կոչման, պէտք է կարգապահութեան կենդանի օրինակ հանդիսանային մատաղ սերնդի համար, կարգադրեց. նախ՝ մամուլի միջոցով բողոքել Երևանի Թեմի 25 ուսուցիչների հրապարակած նամակի դէմ, յայտնելով միաժամանակ խորին վիշտ և ցաւ, որ մինչդեռ Թիւրքահայ մեր եղբայրակիցները, ազգային գերագոյն ժողովով և պատրիարքով, իրանց կրած տառապանքի երեսից յուսահատված, Արարատեան Մայր Աթոռին ապաւինելու փորձեր են անում և Էջմիածնի Գահակալի բարձր միջնորդութեան շնորհիւ կարծում են վերջ դրած լինել դառն աղէտներին, այստեղ, նոյն Էջմիածնի անմիջական իրաւասութեան տակ գտնվող Թեմում, շարունակվում են տեղի ունենալ և, ըստ երևոյթին, Թեմական իշխանութեան կողմից էլ անպատասխանատու մնալ այնպիսի անհեթեթ քայլեր, որոնց հետևանքը մեր ազգային գործերի կարգաւորման համար միշտ կործանաբեր է եղած. երկրորդ՝ Էջմիածնի կարգադրութիւնները ճանաչել չը կամեցող 25 ուսուցիչներին մտադիր անել, թէ իրանց կոչ-նամակով նրանք ոչ միայն թոյլ են տուել ազգի հոգևոր Պետի իրաւասութեան սահմանները շօշափած լինելու, այլ և չարաչար մեղանչել են այն նուիրական սկզբունքի դէմ, որի անունն է կարգապահութիւն և որը, ամեն մի բարեկիրթ և իրաւակարգի ընտել հասարակութեան համար պարտադիր լինելով, նրա հաստատութիւնների բարգաւաճման ու զարգացման հիմնաքարն է կազմում։

Փոխ-նախագահ՝ Վահան վարդապետ
Խորհրդարանի անդամներ՝ Դ. Խօջայեան, Մ. Բերբերեան, Գր. Չալխուշեան, Ց. Միրզոյեան, Ց. Խամբուրեան, Ա. Սալթիքեան, Մ. Շապովալեան
Քարտուղար՝ Ց. Բողդանեան

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✦ Վիէննայում ստացված տեղեկութիւնների համաձայն Սանջակի սահմանագլխում սկսվել են արիւնահեղ ընդհարումներ թիւրք և սերբ զօրքերի միջև։ Կ. Պոլսում ստացված լուրերի համաձայն առ այժմ յաղթութիւնը թիւրքերի կողմն է։

✦ Ալբանական պարագլուխ Բիզաբէյը 4000 ալբաններով մտաւ Չերնոգօրիա։

✦ Սօֆիայից հեռագրում են. «Պոդգօրիցայի մօտ տեղի ունեցած կռւից յետոյ չերնոգօրական թագաւորը կանչելով իր մօտ թնդանօթաձիգ վաշտերից մինի հրամանատար գեներալ Բօժովիչին, նրան նկատողութիւն արաւ վատ թնդանօթաձգութեան համար։ Բօժովիչը անձնասպան եղաւ թագաւորի ներկայութեամբ»։

✦ Նախկին մեծ վէզիր Քեամիլփաշան դէմ է կտրականապէս բալկանեան պետութիւնների դէմ պատերազմելուն։ Մինիստրների խորհրդի նիստում նա ապացուցեց, որ թիւրք զօրքը բոլորովին պատրաստված չէ պատերազմելու և անկասկած կը ջարդվի։

✦ Թիւրքական տեղեկութիւնների համաձայն Բէրանը պաշարող չերնօգօրական և մալիսօրների զօրախմբերը գլխովին կոտորվել են թիւրքերից։

✦ Սկիւտար քաղաքը ընկաւ չերնոգօրցիների ձեռքը։

✦ Մակեդոնիայում ամենուրեք քրիստոնեաների ջարդեր են։

✦ Լուրերի համաձայն թիւրքերը Աբդիւլ-Համիդին տարել են Կ. Պոլիս վախենալով թէ մի գուցէ նրան փախցնեն ալբանները և սուլթան յայտարարեն։

✦ Մահմեդական խուժանը շարունակ կոտորած է սարքում Թիւրքիայում։ Առանձնապէս վտանգաւոր է հայերի և յոյների կացութիւնը։ Հաղորդում են, որ թիւրքական նահանգներում ռուսական հիւպատոսարանները և դեսպանատների պահպանութիւնը ուժեղացվելու է։

✦ Շվէյցարիայի վրայով Բալկան ուղարկվեցին 40 զինուորական աէրօպլան։

✦ Վիէննայի մամուլը մեծ պետութիւնների փոխադարձ յարաբերութիւնները համարում է կեղծիք և պնդում է թէ եւրոպական հրդեհը շատ հնարաւոր է։

✦ Աւստրիան երկու մեծ զօրաբանակ է ուղարկում դէպի սերբիական սահմանը Դրինայի ափերը։ Քաղաքական շրջաններում Աւստրիայի այդ քայլը համարում են հետևանք Սազօնովի և Պուանկարէի տեսակցութեան։

✦ Լոնդոնից ստացված տեղեկութիւնների համաձայն Դարդանէլը փակվելու է պատերազմի ամբողջ ժամանակ։ Մեծ պետութիւնները մտադիր են այդ առիթով տաջադրութիւն անել Բ. Դրան։

✦ Բուլղարիան թիւրքական սահմանագլխում կենտրոնացրեց 110 հազար զինուոր։ Սահմանագլխին է շտապում Ֆէրդինանդ թագաւորը։

✦ Թիւրքիայում բռնված սերբիական ռազմամթերքները գնահատվում են 15 միլիոն ֆրանկ։

✦ Մայրաքաղաքի թերթերը հաղորդում են, որ պրէմիէր մինիստր Կօկովցէվը շտապով Պետերբուրգ կանչվեց Կովկասից, որպէս զի նրա նախագահութեամբ կայանայ մինիստրների արտակարգ նիստը բալկանեան գործերի առիթով։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

29 և 30 սեպտեմբերի

ՊԱՐԻԶ. Արմատական կուսակցութեան կօնգրէսը բացասաբար վերաբերվեց համամատական ներկայացուցչութեանը։

ԲԵՐԼԻՆ. Լրագիրներին հաղորդում են Պօզնանից, որ կառավարութիւնը ձեռնարկել է գործադրել լեհական հողերը ստիպողաբար գրաւելու նոր օրէնքը։

ՄՕՍԿՎԱ. Նահանգական մասնաժողովը գտաւ, որ վանքերում ապրող վանականները իրաւունք չունեն մասնակցել Դումայի ընտրութիւններին։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ. Գրաւվեցին «Лучъ»-ի № 13-ը և «Столичн. Отклики»-ի № 6-ը։

ԿԻՍԼՈՎՈԴՍԿ. Փակվեց ամառային սէզօնը, բացվեց ձմեռայինը։

Խմբագիր՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԶԻՆԳ ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, որ արված են յայտնի բակտերիոլօգների կողմից մի ամբողջ շարք ողողումների վերաբերմամբ, ապացուցել են, անկասկած, որ էներգիական ներգործութիւն ունեցող միջոցները ատամների և լորձաթաղանթի համար վնասակար են, իսկ անվնասակար միջոցները՝ նոյնքան էլ անօգուտ։ Միակ բացառութիւն է կազմում **ՕԴՕԼԸ**, որը մնալով ինդիֆերենտ՝ ատամնային նիւթերի և էմալի վերաբերմամբ, ծառայում է որպէս գործունեայ ախտահանիչ միջոց ամեն տեսակ ինֆէկցիաների, թթուող և փտող պրօցէսների, ու թափանցելով լորձաթաղանթի ներսը՝ չէ վնասում նրան, այլ, ընդհակառակը, պահպանում, ամրացնում է նրան և մինչև անգամ թողնում բերանում դուրեկան և հովացնող համ։

Մէկ սրուակի գինը—**85** կ., մեծ սրուակինը, որ բաւականանում է մի քանի ամիս—**1** ր. **50** կ.։
(Ն.) (М. 378072/378082) 2—1

ԲՈՒԺԱՐԱՆ
ԲԺԻՇԿՆԵՐԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
մշտական մահճակալներով
ՓՈԽԱԴՐՎԵԼ Է ՆՈՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆ
Միխայլովսկի պր. № 49, և անկիւն Բէյուտովսկի փողոցի № 2. Տելէֆոն № 10—26.
Հիւանդների ընդունելութիւնր.
Աղաջանեան Միք.—միզասեռ., սիֆիլիս և կաշուի հիւ., ժ. 11—12-ը։
Վնուկով Վ. Վ.—խիրուրգ. հիւ., ժ. 1—2-ը։
Եղիազարեան Ի. Ն.—ներքին, ջղային և հոգեկան հիւ., էլեքտրօթէրապիա, ժ. 11—12-ը։
Եչէիվ Մ. Բ.—ականջի, քթի և կոկորդի հիւ., ժ. 12—1-ը։
Երմոնս Մ. Պ.—խիրուրգ. հիւ., ժ. 11—12-ը։
Մաղաքեան Գ. Ն.—ներքին և երեխ. հիւ., առանձ. նոպէս որովայնա-աղեքային, ժ. 11½—12½-ը։
Տամաշ Ի. Ի.—խիրուրգ. հիւ., ժ. 12—1-ը։
Բուժարանում կատարվում է էլեքտր. բժշկութիւն և մասսաժ։ Միկրօսկօպ., բակտէրիօլօգ. և քիմիակ. հետազօտութիւններ։ Ծաղկի պատուաստումն։ Սանդուղների քննութիւն։ Խորհրդի վճարը **50** կոպ.։ Օպերացիաները և համախորհրդները ըստ համաձայնութեան։ Հիւանդների բաժանմունքը բաղկացած է թէ ընդհանուր պալատից և թէ առանձին նումերներից։
ՍՐՄԿՈՒՄՆ «914»-ի և «606»-ի։
(Ն. Հ. Կ.) 706. 100—5

ԲԺԻՇԿ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ
Մասնագէտ սիֆիլիս, միզասեռական, վեներական և կաշուի հիւանդութիւնների։ Էլեկտրաբուժութիւն։
Ընդունե- (12½—2 ժ. ցերեկվայ։
լութիւնը (5—7 ժ. երեկոյեան։
ամեն օր (Կանանց համար՝ 2—3 ժ. ցեր.
Սոլոլակ, Բէբուտովսկայա, № 33 (անկիւն Պասկէվիչի փողոցի)։ Տելէֆոն № 1175.
(Ա.Օ.) 377. 100—17

ԼՈՅՍ Է ՏԵՍԵԼ
և վաճառվում է բոլոր գրավաճառների մօտ
Ներսիսեան դպրոցի ուսուցիչ
Տ. ԳԻՒԶԱԼԵԱՆԻ
Բնապատմութեան դասագիրքը
3-րդ և 4-րդ տարվայ դասընթացք ունեցող ծխ. դպրոցների համար։
Գինը **50** կոպ.
Պահեստը «ԳԻՐ» գրավաճառանոցում։
Նոյն գրավաճառանոցումն է նոյն հեղինակի և 6-ամեայ դասընթացք ունեցող դպրոցների համար կազմած «Բնապատմութեան դասագրքերի» պահեստը։
Մասն Ա.—«Անկենդան աշխարհ»—50 կ.
Մասն Բ.—«Կենդանի աշխարհ»—80 կ.
(Ն.) 730. 2—2

„Մշակի“ խմբագրատանը վաճառվում են
հետևեալ վիպական երկերը.
1) ՋՀՈՒԴ ՔՈՒՇԱՆ, վէպ Պարսկաստանի կեանքից, Շահրիարի . 1 ր. —
2) ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔԸ, մեծ վէպ Վ. Հիւգոյի, թարգմ. Ա. Սաֆարեանի 1 ր. 50 կ.
3) ՈՒՐԱՆԻԱ, աստեղագիտ. վէպ Կ. Ֆլամարիոնի, թարգմ. Հ. Առաքելեանի . . . . . . 1 ր. 50 կ.
4) ՀԱՅՐԵՆԻ ՀՈՂԸ, վէպ Հանրի Բօրդօյի, թարգմ. Հ. Առաքելեանի — 60 կ.
5) ՏԱՍՆ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ, Շահրիարի . . . . . — 50 կ.
6) ՀԱՅՐԵՆԱԶՈՒՐԿ, Ե. Սպիրիի, թարգմ. Իս. Ցարիւթիւնեանի . — 50 կ.
7) ՔՍԱՆ ՎԷՊԻԿՆԵՐ, Գի դը Մօպասանի, թարգմ. Հ. Առաքելեանի 1 ր. —
8) ԵՐԿԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՊՈՒԿ, Քամալեանց Ս. ի . — 50 կ.
9) ՍԱԽԱՌՆՈՂ ՈԳԻՆ, վէպ Ց. Սոլովեանի . . . . . . — 40 կ.
Նրանք, որոնք յիշեալ գրքերից մի մի օրինակ կը պահանջեն մեզանից փողը կանխիկ ուղարկելով, կը ստանան 30% զեղջ և ճանապարհածախսը մեզ վրա։ Վերադիր վճարով պահանջողներին զեղջ կը լինի 25%.
(3) 10—3

Կրօնի դասագրքերը
ՔԱՄԱԼԵԱՆ Ս. ԳՊՐԻ
Ա. ՏԱՐԻ «Բարոյագիտական զրոյցներ և Յիսուսի կեանքից պատմուած.», 10 կ.
Բ. ՏԱՐԻ «Նահապետների կեանքից մինչև Յովսէփի մահը», 20 կ.
Գ. ՏԱՐԻ «Մովսէսից մինչև Եղիա», 35 կ.
Դ. ՏԱՐԻ «Մարգարէներ և հրէից ազգի վիճակը մինչև Հերովդէս», 160 էջ, 40 կ.
Դիմել Թիֆլիսի գրախանութներին։
(Օ. Մ.) 712. 5—5

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
Ա. ՋԱՆԵԱՆԻ
ԼԻԼԻ
աշխատութիւնը, բաղկացած 32 էջից։
Գինը **20** կոպ.
Ծախվում է գրավաճառների մօտ։
(Օ.Մ.) 722. 6—4

Առևտրի և Արդիւնաբերութեան Մինիստր. տնօրէնութեան ներքոյ գտնվող
Տ. Մ. ՓԻԼՕՅԵԱՆԻ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐՈՒՄ
Թիֆլիս, Միխայլեան պր. 24/4. Տելէֆոն № 976.
Տալիս են երկսեռ անձերին մասնագիտական առևտրական կրթութիւն։
Դասընթացքն աւարտողներին տրվում են ատտեստատներ։
Գործնական պարապմունքները կատարվում են կուրսերում՝ Լօնդօնի Pitman և Պարիզի Pigier դպրոցների ձևով կազմակերպված Muster-Comptoir-ում։ Նիւթերն առնվում են բէալ կեանքից։ Առարկաներն են. ա) պարտադիր. 1) Հաշւապահութիւն (պարզ, իտալ., գերմ., ֆրանս., ամերիկական, բանկային և գործարանական). 2) Առևտրական թւաբանութիւն. 3) Քաղաքատնտեսութիւն. 4) Օրէնսգիտութիւն (առևտրական իրաւունք, մուրհակի կանոնադրութիւն). 5) Առևտրական թղթակցութիւն. 6) Թւաբանութիւն համրիչի վրա. 7) Վայելչագրութիւն, արագագրութիւն (ամենավատ ձեռքի ուղղումն). բ.) ոչ-պարտադիր. 1) **Օտար լեզուներ.** 2) Սղագրութիւն. 3) Դակտիլլօգրաֆիա (ըեմինգտօն և այլ. և 4) Առևտր. թղթակցութիւն օտար լեզուներով։ Զբաղմունքները կատարվում են և զատ-զատ։ Ունկնդիրների թւի շատութեան պատճառով բացվում է երկրորդ զուգընթաց բաժանմունք, որը մանաւանդ յարմար է օտարաքաղաքացիների համար։ Ունկնդիրների թիւը սահմանափակված է։ Պարապմունքների սկիզբը սեպտեմբերի 15-ին։ Խնդիրների ընդունելութիւնը առ. ժամը 10—12-ը և երեկ. 4—7-ը։ Ծրագիրը և կանոններն ուղարկվում և արվում են ձրիաբար կուրսերի շէնքում։ Կուրսերը ֆիրմաներին յանձնարարում են հաշւապահներ, օգնականներ և առևտր. այլ ծառայողներ՝ կուրսերի ընթացաւարտներից և իրանց ընդունակութեամբ աչքի ընկնողներից։ (Ընթացիկ տարում կուրսերն ունեցել են 228 ունկնդիր, որոնցից 42 հոգի իգական սեռից)։
Կուրսերի հիմնադիր՝ առևտր. գիտութեան կանդիդատ՝
(Ն. Հ. Կ.) 555. 0—25 Տ. ՓԻԼՕՅԵԱՆ

Տ. Մ. ՓԻԼՕՅԵԱՆԻ
Առևտրական Գիտութիւնների Կուրսերում
Նոր մեթօդով սովորեցվում են
ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ, ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ և ԱՆԳԼԻԵՐԷՆ
ազատ կարդալ, գրել և խօսել կարճ ժամանակվայ ընթացքում տեսական և գործնական պարապմունքների միջոցով, հանրամատչելի վճարով։ Կազմակերպվում են հասակաւորներից երեկոյեան խմբեր։ Ճաշաղական Դասընթացքներ արտասահման գնալ ցանկացողների համար։ Մանրամասն տեղեկութիւնները և ընդունելութիւնները կուրսերի գրասենեակում—ամեն օր ժամը 10—12-ը և 4—7-ը։ Միխայլովսկի պր. № 24—4.
(Ա.Օ.) 645. 0—23

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ելևմտից Դ. Ց. ԲԵՐԲԵՐԵԱՆԻ ժառանգական մասի գումարի 1911 թ. յունվարի 1-ից մինչև յունվարի 1-ը 1912 թ.

ՄՈՒՏՔ

1	Առ 1 յունվար 1911 թ. մնացել է առ ձեռն	7375	15
2	Շէնքից դեղատան վարձագին ապրիլի 1-ից 1911 թ. մինչև ապրիլի 1-ը 1912 թ.	2100	—
3	Լազովից խանութի վարձագին նոյեմբ. 20-ից 1910 թ. մինչև նոյեմբերի 20 ը 1911 թ. . . .	180	—
4	Հիւրանոցի հին լուսաւորանների վաճառումից	18	—
5	Հիւրանոցից և ռեստօրանից ստացված եկամուտը ընթացս 1911 թ.	16,162	11
6	Ազօվսկի բանկում պահված գումարի տոկոսիք (по текущему счету)	225	60
	Ընդհանուր մուտք 1911 թ.	26,060	86
	» ելք »	15,752	60
	Մնացորդ առ 1 յունվարի 1912 թ.	10,308	26

Այս հաշիւը ըստ կտակի ստուգված է վերստուգիչ յանձնաժողովից և ներկայացվել է ի հայեցողութիւն Թէոդոսիայի հայ հասարակութեան սեպտեմբ. 2-ին 1912 թ.

ԿՏԱԿԱԿԱՏԱՐՆԵՐ՝ Մ. Բերբերեան
Ց. Ալթնեան
Կ. Քարաքաշեան
Ց. Սելինեան

ԵԼՔ

1	Թէոդոսիայի հայ-լուս. եկեղեց. ապաստարաններին	100	—
2	» » » աղք. հոգաբարձութեան	300	—
3	Տիկին Մ. Բերբերեանին ըստ կտակի	6000	—
4	Ի հաշիւ գումարի, որ ժառանգական մասը պարտ է հանգուցեալ Խորէն եպիսկոպոսին, մասնակի վճարով հատուցված է Էջմիածնի սինոդին	1000	—
5	Քաղաքի տուրք 1911 թ.	743	—
6	Կտակակատարների երթևեկութեան ժառանգական մասի գործերի համար	160	—
7	Հիւրատան շինութեան և կահ-կարասիքի ապահովագրութեան	215	10
8	Հիւրատան շինութեան և կահ-կարասիքի վերանորոգ.	2847	14
9	Էլեքտրական լուսաւորութեան համար հիւրանոցում	864	70
10	Վառելիքի, փայտի և անտրացիտի համար . .	777	81
11	Ռոճիկ հիւրատան կառավարչին և ծառայողներին	1146	90
12	Առանձին տուրք հիւրանոցի համար (пром. свидѣтельство)	240	25
13	Ընթացիք ծախսեր հիւրատունը պահելու համար՝ ջրմուխ, լուացք, ախտահան, հեռախօս, նաւթ, ճրագ և այլն մանրամասն հաշւով	1333	55
14	Մանր ծախքեր	24	15
	Ընդամենը ծախսված է մինչև 1-ն յունվ. 1912 թ.	15,752	60

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный